

”Jag vill ju ha bra luft att andas”

En kvalitativ intervjustudie kring barns miljömedvetenhet

Andersson, Linnéa & Kronman, Andreas

C-uppsats från Miljövetarprogrammet, 2016

Linköpings universitet, Campus Norrköping, 601 74 Norrköping

LINKÖPINGS UNIVERSITET

Institution, Avdelning

Department, Division
Tema Miljöförändring,
Miljövetarprogrammet
Department of Thematic Studies – Environmental change
Environmental Science Programme

Datum

2016-05-05

Språk

Language

- Svenska/Swedish
 Engelska/English

_____

Rapporttyp

Report category

- Licentiatavhandling
 Examensarbete
AB-uppsats
 C-uppsats
 D-uppsats
 Övrig rapport

_____

ISBN

ISRN LIU-TEMA/MV-C—16/02--SE

ISSN

Serietitel och serienummer
Title of series, numbering

Handledare
Sofie Storbjörk

URL för elektronisk version

<http://www.ep.liu.se/index.sv.html>

Titel

"Jag vill ju ha bra luft att andas" En kvalitativ intervjustudie kring barns miljömedvetenhet

Title

"I do want good air to breathe" A qualitative interview study about children's environmental awareness

Författare

Andersson, Linnéa & Kronman, Andreas

Sammanfattning

En stor del av dagens miljöproblem bottnar i bristande miljömedvetenhet och en beteendeförändring är en förutsättning för att minska människans skadliga påverkan. Det krävs därför kunskap om vad som formar människors miljömedvetenhet och miljöbeteende. Denna studie syftar till att undersöka barns miljömedvetenhet och miljöbeteende med fokus på ålder och genus. Vi vill öka förståelsen för vad som påverkar barns intresse, engagemang och förståelse för miljöproblem och miljövänligt beteende. Vi har genomfört intervjuer med tjugo barn i åldersgrupperna nio och tolv år samt med en lärare för respektive åldersgrupp. Studien belyser barns syn på begreppen miljö, miljöproblem, miljövänligt beteende och miljöns framtid samt barnens intresse, engagemang och kunskap kring miljö. Resultatet visar att barns miljömedvetenhet varierar och att det finns individuella skillnader som påverkas av både barnens föräldrar och skolans undervisning. Vidare redogörs ålderskillnader gällande barns förhållningssätt, intresse och framtidstro till miljö. Genusskillnader är inte lika tydliga men framkommer när barnen diskuterar miljövänligt beteende och miljöns framtid.

Abstract

The majority of today's environmental problems are caused by a lack of environmental awareness and behavioral change is essential for reducing human impact. Knowledge of what shapes people's environmental awareness and environmental behavior is therefore necessary. The aim of this study is to examine children's environmental awareness and behavior with focus on age and gender. We want to increase the understanding of what affects children's interest, commitment and understanding of environmental problems and pro-ecological behavior. We have conducted interviews with twenty children in the age groups of nine and twelve years as well as one teacher from each age group. The study highlights the children's view on the concept of environment, environmental problems, pro-ecological behavior and the future of the environment as well as the children's interest, commitment and knowledge about the environment. The results show that children's environmental awareness varies and that there are individual differences which are affected by parents influence and school education. Differences caused by age are observed when it comes to the children's commitment and interest to the environment as well as their thoughts of the future. Differences caused by gender are not as apparent but is displayed when discussing pro-ecological behavior and the children's view of the future environment.

Nyckelord

Miljömedvetenhet, barn, intervjustudie, kvalitativ, miljöbeteende

Keywords

Environmental awareness, children, interview study, qualitative, environmental behavior

Förord

Vi vill börja med att tacka alla respondenter som ställt upp i denna studie och ge ett stort tack till de hjälpsamma lärarna på Kärna skola och Tornhagskolan som gjorde denna studie möjlig. Vi vill även framföra ett stort tack till vår handledare Sofie Storbjörk för hjälpsamma och kloka ord som hjälpt oss framåt i denna process. Slutligen vill vi tacka våra respektive för stöttning och korrekturläsning.

Linnéa Andersson & Andreas Kronman

2016-04-26

Sammanfattning

En stor del av dagens miljöproblem bottnar i bristande miljömedvetenhet och en beteendeförändring är en förutsättning för att minska människans skadliga påverkan. Det krävs därför kunskap om vad som formar människors miljömedvetenhet och miljöbeteende. Denna studie syftar till att undersöka barns miljömedvetenhet och miljöbeteende med fokus på ålder och genus. Vi vill öka förståelsen för vad som påverkar barns intresse, engagemang och förståelse för miljöproblem och miljövänligt beteende. Vi har genomfört intervjuer med tjugo barn i åldersgrupperna nio och tolv år samt med en lärare för respektive åldersgrupp. Studien belyser barns syn på begreppen miljö, miljöproblem, miljövänligt beteende och miljöns framtid samt barnens intresse, engagemang och kunskap kring miljö. Resultatet visar att barns miljömedvetenhet varierar och att det finns individuella skillnader som påverkas av både barnens föräldrar och skolans undervisning. Vidare redogörs ålderskillnader gällande barns förhållningssätt, intresse och framtidstro till miljö. Genusskillnader är inte lika tydliga men framkommer när barnen diskuterar miljövänligt beteende och miljöns framtid.

Abstract

The majority of today's environmental problems are caused by a lack of environmental awareness and behavioral change is essential for reducing human impact. Knowledge of what shapes people's environmental awareness and environmental behavior is therefore necessary. The aim of this study is to examine children's environmental awareness and behavior with focus on age and gender. We want to increase the understanding of what affects children's interest, commitment and understanding of environmental problems and pro-ecological behavior. We have conducted interviews with twenty children in the age groups of nine and twelve years as well as one teacher from each age group. The study highlights the children's view on the concept of environment, environmental problems, pro-ecological behavior and the future of the environment as well as the children's interest, commitment and knowledge about the environment. The results show that children's environmental awareness varies and that there are individual differences which are affected by parents influence and school education. Differences caused by age are observed when it comes to the children's commitment and interest to the environment as well as their thoughts of the future. Differences caused by gender are not as apparent but is displayed when discussing pro-ecological behavior and the children's view of the future environment.

Innehållsförteckning

Förord	3
Sammanfattning	4
Abstract	4
1. Inledning.....	7
1.1 Syfte	8
1.2 Frågeställningar	8
2. Tidigare forskning och begreppsdefinitioner	9
2.1 Forskningsläge	9
2.2 Begreppsbeskrivning och definitioner	11
2.2.1 Miljöattityder.....	11
2.2.2 Miljömedvetenhet.....	11
2.2.3 Miljöbeteenden.....	11
3. Metod	13
3.1 Semistrukturerade intervjuer	13
3.2 Val av respondenter.....	13
3.3 Val av skola.....	15
3.4 Intervjuguide	15
3.5 Genomförande.....	16
3.6 Analys av material.....	17
3.7 Etiskt hänsynstagande	19
4. Analys.....	20
4.1 Barnens syn på miljö.....	20
4.1.1 Diskussion	22
4.2 Barnens intresse, engagemang och kunskap kring miljö	23
4.2.1 Diskussion	25
4.3 Barnens syn på miljöproblem.....	26
4.3.1 Transport	26
4.3.2 Nedskräpning.....	27
4.3.3 Diskussion	29
4.4 Barnens syn på miljövänligt beteende.....	30
4.4.1 Transport	30
4.4.2 Mat	31
4.4.3 Återanvändning	33
4.4.4 Diskussion	33
4.5 Barnens syn på framtiden.....	34
4.5.1 Diskussion	35

5. Slutsatser	37
6. Referenser	39
7. Bilaga 1 Intervjuguide för barn	43
8. Bilaga 2 Intervjuguide för lärare	44
9. Bilaga 3 Utskick till föräldrar	46

1. Inledning

Människan har haft en omfattande påverkan på vår planets luft, land och vatten. Vi har använt vår intelligens och teknikutveckling för att forma omvärlden efter våra upplevda behov. Det har medfört överexploatering av jordens naturresurser, utrotning av djurarter och förorening av i stort sett alla naturmiljöer. Trenden är fortsatt negativ och forskarvärlden ropar efter en förändring (Gifford & Nilsson, 2014). Den negativa påverkan styrs till stor del av människans dagliga beteenden såsom produktion, konsumtion, utsläpp och energianvändning (Collado & Corraliza, 2015; Von Borgstede et al., 2013). Många av dagens miljöproblem har en grund i brist på individuellt engagemang och miljövänligt beteende. Mänskliga attityder och beteenden har därför en stor betydelse för jordens framtida utveckling. För att vi ska kunna hantera miljöproblemen och minska människans skadliga påverkan krävs det en attityd- och beteendeförändring (Collado et al., 2015B; Fielding & Hornsey, 2016). För att kunna genomföra en attityd- och beteendeförändring krävs det förståelse och kunskap om människors miljömedvetenhet och hur den formas (Kaiser et al., 2014).

Det finns relativt god kunskap om vuxna människors attityder och beteenden när det gäller miljön. Forskare har identifierat flera faktorer som formar och påverkar vuxnas miljöhandlingar. Bland annat har Fielding & Hornsey (2016) och Muhammed-Mehedi et al. (2016) kommit fram till att sociala identiteter påverkar vuxnas förhållningssätt. Medvetenhet om och förståelse av miljöproblem är två andra faktorer som inverkar på vuxna människor. Resultaten från denna typ av studier underlättar för beslutsfattare att konstruera bättre styrmedel för att påverka miljömedvetenhet och miljövänliga beteenden (Fielding & Hornsey, 2016; Muhammed-Mehedi et al., 2016). Till skillnad från studier på vuxnas förhållningssätt till miljön är forskningen kring barn fortfarande ny och begränsad. Den knappa vetenskapliga uppmärksamheten och den avgörande rollen som barn kommer att ha i framtiden belyser behovet av ytterligare forskning på området (Collado et al., 2015B; Larsson et al., 2011). Dagens barn har en avgörande roll för möjligheten att uppnå en hållbar utveckling. De är framtidens politiker och forskare som kommer att ha ett stort ansvar för att hantera miljöproblem som tidigare generationer orsakat. Det är därför av intresse att studera vilka tankar och vilken miljömedvetenhet som föreligger hos barn och hur det avspeglas i deras beteenden (Collado et al., 2015A).

Den befintliga forskningen belyser främst skillnader mellan olika grupper av barn. Bland annat belyser Collado et al. (2015B) att barnens ålder har betydelse och påverkar deras attityder och beteenden. Genusskillnader gällande barns tankar kring klimatfrågor redogörs i Ojala (2010) studie, där hon beskriver att flickor är mer engagerade i klimatfrågan än pojkar. Boeve-de Pauw & Van Petegem (2013) belyser att kulturella skillnader har inverkan på barns tankar om miljö. Collado et al. (2015A) tar upp skillnader mellan barn bosatta i landsbygds- respektive stadsbygdsmiljöer. Dessa studier har likt den stora delen av forskningen på området använt kvantitativa metoder för att kunna avgöra statistiska skillnader mellan olika grupper. Fokus ligger på att identifiera och mäta aspekter som har betydelse för barns attityder genom att påvisa om det finns en skillnad eller inte. Tidigare

forskning beskriver dock inte vilka uppfattningar som föreligger hos barnen kring miljöfrågor och det saknas kvalitativ forskning på hur barn uppfattar och reflekterar kring miljö, miljöproblem och miljöbeteende. Att studera barns förståelse och miljömedvetenhet är grundläggande för att kunna vidga deras kunskap om miljöproblem. Sandell et al. (2003) beskriver att först när en förståelse om barnens nuvarande perspektiv byggts upp kan nya undervisningsmetoder utvecklas som är anpassade efter barnens förståelse. Om det är för stort gap mellan det som barnen kan och ny information försvåras lärandet. Detta gap blir tydligt när barn ska lära sig vetenskapliga begrepp eftersom det kan ha en annan innebörd för barnen. Det handlar om att barnen ska ha möjlighet att skapa relationer till sin nuvarande kunskap med ny information genom relevanta likheter och skillnader (Sandell et al., 2003). Det är grundläggande var barnens kunskaper och förståelse av miljö befinner sig i nuläget. Det finns alltså ett stort behov av ökad kunskap kring barns miljömedvetenhet och miljöbeteende.

1.1 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka barns miljömedvetenhet när det gäller miljö, miljöproblem och miljöbeteende. Genom att fokusera på barn i olika åldrar och genus vill vi öka förståelsen för vilken roll ålder och genus kan spela för hur barnen uppfattar och reflekterar kring miljö och miljöbeteende. Vi vill även undersöka om det finns andra påverkansfaktorer som kan ha betydelse för barnens miljömedvetenhet.

1.2 Frågeställningar

- Hur ser barnen på begreppen miljö och miljöproblem?
- Vilken miljömedvetenhet har barnen och vad uppfattar de som miljövänliga beteenden?
- Vilket intresse, engagemang och kunskap har barnen när det gäller miljö, miljöproblem och miljövänligt beteende?
- Vad påverkar barns miljömedvetenhet och beteende? Vilken roll spelar genus och ålder?

2. Tidigare forskning och begreppsdefinitioner

I detta avsnitt kommer vi att lyfta fram tidigare forskning som kan kopplas till denna studies syfte och forskningsfrågor. Vi kommer också att lyfta fram och diskutera väsentliga begrepp som används i tidigare forskning och i denna studie.

2.1 Forskningsläge

Tidigare forskning inom området består i huvudsak av kvantitativa enkätstudier med ett stort individurval i syfte att identifiera skillnader och samband mellan attityder och beteenden ur olika perspektiv. Den kvantitativa metoden har använts för att mäta skillnader över tid (Patel & Davidson, 2003). En vanlig metod som används inom forskningsområdet är den så kallade 2-MEV-metoden (Model of Ecological Values). Metoden togs ursprungligen fram av Bogner & Wilhelm (1996) för att mäta tonåringars attityder gentemot miljön. Metoden har vidareutvecklats för att användas på yngre barn av bland annat Boeve-de Pauw & Van Petegem (2013), Manoli et al. (2014) och Schneller et al. (2015).

Forskning inom området har fokuserat på att identifiera skillnader inom fyra olika kategorier; ålder, genus, naturengagemang och boendemiljö. Boeve-de Pauw & Van Petegem (2013) har studerat barn i 10- 13 års ålder från Belgien, Vietnam och Guatemala för att undersöka sambandet mellan barns attityder och beteenden kring miljö. Författarna beskriver att olika bakomliggande faktorer kan ge information om förväntat beteende vilket kan användas för att identifiera styrmedel som främjar ett pro-ekologiskt beteende (Boeve-de Pauw & Van Petegem, 2013). Cheng & Monroe (2012), Collado et al. (2013) och Matthies et al. (2012) har också studerat relationen mellan barns attityder och beteenden genom barnens självrapportering, det vill säga barnens egna svar. Alla dessa studier har utgått från en kvantitativ metod och med fokus på att identifiera statistiska samband mellan barns attityder och beteenden kring miljö.

Flera studier har fokuserat på ålder som en faktor för att belysa barns attityder och beteenden kring miljö. Collado et al. (2015B) har studerat barn i 6-12 års ålder och kommit fram till att ålder har en betydande roll då kopplingen mellan attityd och beteende är mer tydlig hos barn över 9 år. Statistiska samband hittades mellan de äldre barnens agerande och attityd kring miljö. Barn mellan 6-9 år hade ofta en hög pro-ekologisk attityd men inget samband mellan attityd och beteende kunde konstateras. Det kan enligt författarna tyda på att yngre barn inte är mogna nog att överföra sina tankar och känslor till konkreta handlingar (Collado et al., 2015B). Likaså skriver Gifford & Nilsson (2014) som behandlar åldrarna 4-18 år, att yngre barn oftast har större pro-ekologisk attityd än äldre barn, men att det inte avspeglas i beteende. De menar att ålder som faktor är komplex. Det är svårt att avgöra om åldern påverkar eller om skillnader beror på andra bakomliggande faktorer. Liefländer & Bogner (2014) har studerat skillnader mellan åldersgrupperna 9-10 år och 11-13 år men fokuserat på effekter av miljöutbildningsprogram och har också kommit fram till att yngre barn har högre pro-ekologiska attityder än äldre. Flera forskare är samtidigt överens om att det finns ett behov av ytterligare studier

som undersöker hur ålder påverkar barns attityder och beteenden till miljön (Collado et al., 2015B; Gifford & Nilsson, 2014; Grønhøj & Thøgersen, 2012).

Det finns studier som behandlar genusskillnader, även om forskningen kring genus kopplat till barn och miljö är mer begränsad. Boeve-de Pauw et al. (2014) studerar åldersgruppen 10-12 år. Studien har använt två olika kvantitativa test för att undersöka om genus har betydelse. Resultatet varierade beroende på använd metod, där den ena visade en skillnad och den andra inte i ett genusperspektiv. Författarna menar att den kvantitativa metoden möjligtvis inte är representativ eftersom olika statistiska tester gav olika svar. De hävdar därför att genusskillnader i tidigare studier lika gärna kan bero på metodval som faktiska skillnader. En studie som tydligt hävdar att det finns genusskillnader har genomförts på svenska barn i åldrarna 11-12 år av Ojala (2010) där fokus varit på barnens attityder och självrapporterade beteenden kring klimatproblematiken. Författaren har fokuserat på barns tankar och känslor kring miljöns framtid samt studerat genusskillnader, kunskap och engagemang med kvantitativ metod. Studien visar bland annat att det finns genusrelaterade skillnader när det kommer till känslomässigt engagemang och beteende då flickor uttrycker en större miljömedvetenhet och oro inför framtiden än pojkar (Ojala, 2010). Fokus blir dock lite annorlunda då studien riktat in sig på klimatfrågan istället för miljöfrågan i stort som vår studie behandlar.

Flera studier belyser hur barnens kontakt med naturen påverkar deras attityd och beteende. Till exempel Collado et al. (2015A) som studerat barn i 6-12 års ålder från Spanien i en kvantitativ studie. Studien undersöker om barnens attityder och beteenden påverkas beroende på om barnen bor i stads- eller landsbygdsmiljö. Författarna kom fram till att närhet till naturen kan ha en positiv effekt för pro-ekologiskt beteende. De visar också att attityder, medvetenhet och beteende kan bero på vilken roll naturen har, framförallt vilken attityd som föräldrarna förmedlar eftersom deras värderingar av naturen har stor inverkan på barnen. I de familjer där föräldrarna har naturen som arbetsplats, exempelvis skogsbruk eller fiske, kan de positiva värderingarna hindras hos barnen. Det har däremot visat en positiv effekt om naturen representerar fritidsintressen och rekreation eftersom barnen då får en positiv värdering av naturen (Collado et al., 2015A). Cheng & Monroe (2012) har också använt en kvantitativ metod och har studerat tioåriga barn i Florida och deras känslomässiga anknytning till naturen. Deras resultat visade att barn som hade en känslomässig koppling till natur och intresse för naturbaserade aktiviteter hade lättare att utveckla pro-ekologiska beteenden (Cheng & Monroe, 2012). En annan infallsvinkel är hur naturbaserad undervisning påverkar barnen. Johnson & Manoli (2011) har studerat naturbaserade utbildningsprogram där barnen fått lära sig om deras koppling till naturen och hur det påverkat barnens attityd till miljö. Studien utfördes under en fyra års-period på amerikanska barn i åldern 9-12 år. De fann liknande resultat som Cheng & Monroe (2012), att en ökad förståelse och emotionell anknytning till naturen har en positiv effekt för barnens attityd till miljö. Även Manoli et al. (2014) har funnit liknande resultat när de utvärderat effekten av samma utbildningsprogram som Johnson & Manoli (2011). De utförde en liknande studie på 13-åriga cypriotiska barn. De använde också en kvantitativ enkätstudie men kompletterade den med semistrukturerade intervjuer för att verifiera sitt resultat.

2.2 Begreppsbeskrivning och definitioner

De begrepp som diskuteras utifrån tidigare forskning är miljöattityder och miljöbeteende. Vi har i denna studie valt att frånga begreppet miljöattityder till att istället tala om miljömedvetenhet vilket inkluderar barnens förståelse och intresse kring miljö, miljöfrågor och miljöproblem. Begreppet miljöattityder presenteras för att tydligöra vad tidigare forskning fokuserat på.

2.2.1 Miljöattityder

Attityder används i tidigare studier, bland annat för att undersöka attityders samband med beteende (Cheng & Monroe, 2012; Collado & Corraliza, 2015; Evans et al., 2007). Utgångspunkten är då att inställning kan säga något om hur människor väljer att agera. Eftersom det kan vara svårt att studera faktiska beteenden, kan attitydstudier vara lämpliga för att få en antydning om människors potential till handling (Jagers et al., 2009). Däremot är det inte alla som anser att denna koppling förekommer och många menar att sambandet mellan attityd och beteende går att problematisera. Ajzen (2005) menar bland annat att sambandet mellan attityd och beteende är komplext eftersom det finns flera faktorer som spelar in och människor handlar inte alltid i enlighet med sina attityder.

Flera studier på området använder sig av definitionen att miljöattityder är en psykologisk tendens som uttrycks genom att miljö utvärderas genom en skala av positiv eller negativ inställning (Ertürk-Kara et al., 2015; Oerke & Bogner, 2013; Schneller et al., 2015). Vi menar att begreppet miljömedvetenhet är mer lämpligt för kvalitativa studier eftersom miljömedvetenhet innefattar flera faktorer än enbart en positiv och negativ inställning.

2.2.2 Miljömedvetenhet

En vedertagen definition av begreppet miljömedvetenhet förekommer inte, vår studie utgår därför från egen definition. Vi definierar miljömedvetenhet som intresse, engagemang och kunskap kring miljö. Att vara miljömedveten innebär att ha förståelse för hur olika beteenden påverkar miljön och hur man väljer att anpassa sitt handlande utifrån konsekvenser för miljön. Det innebär att vi intresserar oss för hur barnen resonerar och förhåller sig till miljö. Exempelvis kan barnens miljömedvetenhet grunda sig i en antropocentrisk eller biocentrisk syn. Dessa två perspektiv är enligt Sandell et al. (2003) miljöetiska riktningar; den antropocentriska synen utgår från att det bara är människan som är moraliskt betydande, medan den biocentriska synen involverar djur och växter. Författarna menar dock att det inte finns en tydlig definition av dessa begrepp och att en tydlig gränsdragning saknas vilket lämnar utrymme för tolkning. I vår studie använder vi dessa två begrepp för att beskriva om barnen värderar miljön utifrån människans intressen eller om de värderar naturens eget intresse.

2.2.3 Miljöbeteenden

Stern (2000) använder en definition av begreppet miljöbeteende som kan beskrivas ur två perspektiv. Det kan handla om indirekt och direkt påverkan på miljön. Miljöbeteende kan även ses ur ett perspektiv där avsikten med beteendet har betydelse. Det innebär att ett beteende kan få olika konsekvenser och kan vara en medveten eller omedveten handling (Stern, 2000). Pro-ekologiskt beteende är en inriktning av miljöbeteende som kan definieras som individers agerande för att skydda

och främja miljön. Denna inriktning är utvecklad för att studera människors hållbara handlingar. Exempelvis inkluderas åtgärder för att bevara naturresurser och ekosystem samt handlingar för återanvändning (Corral-Verdugo et al., 2011). Vi har valt att använda begreppet pro-ekologiskt beteende när barnens handlingar motiveras av en miljönytta.

3. Metod

I följande avsnitt diskuteras studiens metod och urval för besvarande av syfte och forskningsfrågor. Vi beskriver och motiverar genomförda val och metod som använts för att utföra studien för att stärka studiens reliabilitet och ge möjlighet till upprepning av studien. Vi argumenterar för vald metod, urval och genomförande för att stödja studiens validitet, det vill säga att metod och arbetssätt är relevanta för att besvara syfte och forskningsfrågor (Kvale & Brinkmann, 2009). I detta kapitel kommer vi att diskutera reliabilitet och validitet kontinuerligt i respektive del. Vi har utgått ifrån en induktiv ansats genom hela studien, vilket innebär att vi inte arbetar hypotesprövande utan studerar forskningsobjektet utan vedertagen teori. Inriktningen ger möjlighet till att identifiera nya insikter (Patel & Davidson, 2003), som är av vikt för våra forskningsfrågor att försöka förstå barns miljömedvetenhet och beteenden gentemot miljön.

3.1 Semistrukturerade intervjuer

För att kunna svara på studiens syfte har vi valt att använda oss av intervjuer. Den valda intervjutekniken bygger på en kvalitativ forskningstradition (Dalen, 2015). Vi har valt denna metod för att få en djupare bild av barnens miljömedvetenhet. Kvalitativ forskning syftar till att studera situationer i den sociala vardagen ur respondentens eget perspektiv (Dalen, 2015; Justesen & Mik-Meyer, 2011). Detta är av vikt för denna studie som syftar till att förstå barns tankar, uppfattningar och beteenden. I jämförelse med tidigare studier inom området kan en kvalitativ analys ge en djupare förståelse och en möjlighet att ge nya perspektiv på forskningsområdet (Eliasson, 2013). Vi har valt att genomföra semistrukturerade intervjuer eftersom de är inriktade på definierade ämnen som vi har valt i förväg. Det är varken en sluten enkät med fasta påståenden som tidigare studier använt, exempelvis 2-MEV-metoden, eller ett helt öppet samtal. Det ger möjlighet att utveckla tankar som uppkommer under intervjun. Semistrukturerade intervjuer ger utrymme för jämförelse mellan respondenternas perspektiv där både gemensamma mönster men även fokus på individuella tankar möjliggörs (Lantz, 2013).

3.2 Val av respondenter

Det är viktigt att fundera över lämpligt urval av respondenter och vilka röster som kommer till tals för att kunna stärka studiens reliabilitet (Dalen, 2015). Vi har i denna studie reflekterat kring vem som ska intervjuas, hur många som ska intervjuas och vilka kriterier som avgör hur de väljs ut. Vi har valt att intervju barn eftersom de är avgörande för att kunna besvara vårt syfte. Vi har även valt att intervju barnens lärare för att ge en bredare och kompletterande bild av barnens miljömedvetenhet och beteende. Vi har genomfört tio intervjuer med barn och två intervjuer med lärare, se tabell 1. Totalt intervjuades tjugo barn och två lärare. Enligt Dalen (2015) får inte urvalet vara för stort eftersom bearbetnings- och analysprocess är tidskrävande. Urvalet måste samtidigt vara tillräckligt stort för att kunna svara på syftet och forskningsfrågorna. Vi anser att vårt urval är relevant och tillräckligt för att kunna besvara våra forskningsfrågor. Vi har med vårt urval kunnat bearbeta och

analysera materialet noggrant istället för att riskera att med ett större urval hamna i ytliga tolkningar och brist på djupare analys.

Tabell 1 Intervjurespondenter (Fiktiva namn)

Intervju	1	2	3	4	5	6
Namn	Anton Bertil	Cecilia Daniella	Emilia Filip	Gun Henrik	Ingrid Johan	Karin Lars
Ålder (år)	9	9	9	12	12	12
Genus	♂♂	♀♀	♀♂	♀♂	♀♂	♀♂
Intervju	7	8	9	10	11	12
Namn	Monica Natalie	Olle Pelle	Rut Sofie	Tomas Ulf	Victoria Lärare åldersgrupp 9	William Lärare åldersgrupp 12
Ålder (år)	12	12	12	12		
Genus	♀♀	♂♂	♀♀	♂♂	♀	♂

För att kunna undersöka eventuella skillnader beroende på ålder har vi valt att genomföra intervjuer med barn i två olika åldersgrupper. Intervjugrupperna består av tre par från åldersgruppen 9 år och sju par från åldersgruppen 12 år. Barnparen har valts ut av deras lärare för att minska friktion med barn som av olika skäl inte kommer överens. Ambitionen var att få lika många intervjuer med barnen i varje åldersgrupp men på grund av svårigheter att få tag på respondenter som ville ställa upp var detta inte möjligt. De förklaringarna vi har fått från skolorna är tidsbrist och att nationella prov skrevs under denna tid.

De valda åldersgrupperna är intressanta att studera ur ett utvecklingspsykologiskt perspektiv. Under denna fas utvecklas bland annat barnens logiska tänkande och barnen påverkas mer och mer av sina könsroller. De börjar också tänka mer självständigt, de ser sig själva i ett större perspektiv och intresserar sig mer för omvärlden. De börjar i sin tanke få en större förståelse för handling och konsekvens som innebär att de lättare kan se följder av sina handlingar (Havnesköld & Risholm-Mothander, 2009). Tidigare forskning har enligt Evans et al. (2007) visat att barn redan i åldern runt 8 år har viss förståelse för miljöproblem. I den åldern är det främst ur ett antropocentriskt perspektiv som barnen ser på miljö och natur. Först framåt 11 års ålder börjar barnen utveckla ett mer biocentriskt synsätt. De kan då börja se ett egenvärde hos miljön och börja dra kopplingar mellan mänsklig påverkan och konsekvenser för miljön. Tidigare forskning på området har visat att yngre barn är medvetna om miljöproblem och kan skilja olika miljöproblem ifrån varandra. De har dock svårt att förstå orsaker och lösningar till miljöproblemen. Först när konsekvenstänkandet utvecklas börjar barnen kunna dra kopplingar mellan mänskligt beteende och negativ miljöpåverkan (Evans et al., 2007; Collado et al., 2015A). Vi har därför valt att studera två olika åldersgrupper inom åldersspannet som diskuteras ovan för att undersöka hur barns miljömedvetenhet och miljöbeteende skiljer sig

mellan åldrarna. Vi har även valt dessa åldrar på grund av att flera internationella studier fokuserar inom detta åldersspann (Collado et al., 2015B; Larson et al., 2011; Cheng & Monroe, 2012). Det är en förutsättning för att kunna jämföra och vetenskapligt förankra våra resultat.

För att undersöka eventuella skillnader beroende på genus består urvalet av 50 % av varje kön. Vi valde att dela in barnen utifrån genus i tre olika intervjukategorier, första gruppen två pojkar, andra gruppen två flickor och den sista en av varje för att lättare kunna jämföra genus som faktor när det kommer till barns miljömedvetenhet. Denna indelning har vi valt att utforma själva eftersom vi anser att den skapar möjlighet för bedömning av hur genus påverkar i olika intervjusituationer.

3.3 Val av skola

Val av skola som plats för att genomföra studien utgick från ett så kallat bekvämlighetsurval (Bryman, 2011), det vill säga att vi kontaktade skolor i vårt närområde då det blir kortare restid och enklare utförande. Efterhand uppstod svårigheter med att få skolor och ställa upp vilket gjorde att vi fick bredda vårt geografiska urval och även kontakta skolor i grannkommuner. För denna studie anser vi att val av skola inte är en definierande faktor för vårt resultat. Skolorna är främst ett forum för oss där vi lättare kunde nå barnen i en för dem naturlig miljö. Eventuella skillnader mellan barn på olika skolor, till exempel i stads- respektive landsbygdsmiljö faller utanför avgränsningarna. Valet av skola blir därför inte en variabel som undersöks vidare i denna studie. På grund av tidsbrist hos skolorna har vi genomfört intervjuerna på två olika skolor, en för respektive åldersgrupp. Detta kan tänkas ha betydelse för resultatet men kommer inte diskuteras vidare som en betydande faktor.

3.4 Intervjuguide

Syftet med intervjuguiden är att skapa en grund för att täcka de teman och frågor som studien representerar. Intervjuguiden formar en god intervjuteknik för förberedelserna av frågeformulärets struktur och frågeformulering i relation till respondenterna. En intervjuguide är ett bra verktyg att följa när intervjuerna genomförs för att utformningen ska ske likartat (Dalen, 2015).

Både barn- och vuxenintervjuer utgår från semistrukturerad metod, men intervjuguiderna är utformade på olika sätt. Den ena är utformad för barn och den andra för lärare, se bilaga 1 och 2. Detta för att det finns vissa åtskiljaktigheter när det kommer till barn- och vuxenintervjuer. För intervjuer med barn är vikten av följdfrågor större då de inte har samma förmåga som de vuxna att föra längre resonemang utifrån en enskild fråga. Det krävs därför en lyhördhet och följdfrågor får en stor betydelse för att få klarhet i barnets genuina tankar (Doverborg & Pramling-Samuelsson, 2000). Intervjuguiden för barn har vi valt att utforma utifrån Cederborgs (2010) fasindelning för barnintervjuer. Fasindelningen består utav sju steg:

1. Introduktion inklusive grundregler
2. Relationsskapande fas
3. Substantiell fas; frågeområden: Miljö, medvetenhet och beteende
4. Kompletterande frågor
5. Avslutning
6. Information

7. Neutralt ämne

Denna fasindelning gör det möjligt för barnen att berätta detaljrikt om sina perspektiv och erfarenheter. Fasindelningen är utformad för att skapa en avspänd atmosfär och för att stärka relationen mellan intervjuaren och barnen. Den första delen har syftet att ge barnen förståelse för vad intervjun innebär genom en introduktion (Cederborg, 2010). I denna fas var vi tydliga för barnen att det inte finns några korrekta svar och att vi var intresserade av deras tankar och funderingar kring miljö. Syftet med fas två är att skapa förutsättningar för att forma en öppen intervjumiljö (Cederborg, 2010). I denna fas lät vi barnen få berätta något som de upplever som positivt. I den substantiella fasen styrde vi in barnen på det aktuella ämnet. Fasen inleds med öppna och generella frågor för att sedan utvecklas till mer specifika frågor. Fas fyra är till för att ta upp frågor som blivit obesvarade, eller kompletterande frågor som kommit upp efter hand. I avslutningsfasen tackades barnen för sitt deltagande och möjlighet gavs för barnen att ställa egna frågor om ämnet eller om intervjun i sig. I informationsfasen gick vi kort igenom vad som kommit fram under intervjun och informerade sedan om hur materialet kommer att användas. Den neutrala fasen har som syfte att få barnen att släppa tankarna på intervjun (Cederborg, 2010). I vårt fall hade vi efter intervjuerna ett kort samtal med barnen om vad de skulle göra resten av dagen.

I lärarintervjuerna lades inte samma fokus på den relationskapande fasen då vi ansåg att de vuxna inte hade samma behov av en trygghetskapande inledande fas. Intervjuguiden utvecklades utifrån det som Dalen (2015) beskriver som områdesprincipen. Detta innebär att intervjun inleds med allmänna frågor som respondenterna lätt kan svara på för att sedan gå mer och mer in på specifika och utvecklande frågor. I slutet av intervjun återgår frågorna till en mer generell nivå för att få en mer lättsam avslutning. Intervjuguiden för lärarna baserades även på barnintervjuerna för att behandla barnens funderingar och tankar. Detta gav oss möjlighet att kunna diskutera lärarens uppfattning av barnens svar.

3.5 Genomförande

Barnintervjuerna genomfördes i par om två på grund av att barnen ska känna trygghet och förtroende. För att skapa förtroende krävs att en relation mellan intervjuare och barn har byggts upp vid intervjuns början (Doverborg & Pramling-Samuelsson, 2000). Barnen kan annars känna sig underlägsna när de är ensamma med två för dem okända intervjuare (Cederborg et al., 2009). Gruppintervjuer kan göra att barnen utvecklar varandras resonemang och skapar nya funderingar baserat på det andra barnets svar (Einarsson & Hammar-Chiriac, 2002). Intervju med barn ställer krav på en aktiv intervjuare som kommenterar och uppmuntrar barnens svar för att undvika att de tappar intresse. Intervjuerna behöver också hållas kortare än vuxenintervjuer på grund av barnens kortare koncentrationsspann. Intervjutiden hölls mellan 15 och 40 minuter. Vi som intervjuare satt mitt emot barnen för att ständig ögonkontakt skulle vara möjlig eftersom det är av vikt för barnen att kunna uppfatta intervjuarens intresse. Under intervjun satt vi i en soffa och barnen satt på var sin stol på andra sidan av ett bord. Eftersom soffan var betydligt lägre än stolarna hamnade vi automatiskt i samma ögonhöjd som barnen. Detta uppfattade vi som gynnsamt eftersom barnen då kunde känna sig mindre underlägsna. Vi hade även läst in oss på intervjufrågorna för att undvika att bläddra i papper som kan bli ett

distraktionsmoment för barnen (Doverborg & Pramling-Samuelsson, 2000). Under intervjuerna ställde den ena frågorna och den andra antecknade. Cederborg (2010) menar att det kan vara distraherande för barnen och känna sig otrygga om båda intervjuerna ställer frågor. Intervjuresultatet bygger enbart på barnens ord som representerar deras miljömedvetenhet och beteenden. Konsekvenstänkandet blir därför en viktig del för diskussion av barnens beteenden kopplat till deras medvetenhet. Eftersom observation av barnens beteende i deras vardag under en längre period inte varit möjlig utgår studien från barnens självrapportering. I åldern mellan 8-12 år börjar barn förstå skillnaden mellan verklighet och upplevelser. Barnen börjar även utveckla större förståelse för moral, vilket innebär att de får ökad förståelse för vad som anses vara rätt och fel. Den moraliska värderingen är av vikt för att kunna studera medvetenhet och vad barnen influeras av (Øvreeide, 2001). Vi har därför varit noggranna med att låta barnen utveckla sina tankar och ställt följdfrågor för att komma förbi ytliga svar.

När det kommer till intervjuerna med lärarna genomförde vi intervjun på liknande sätt. Däremot ställde båda frågor under dessa intervjuer för att kunna få ut så mycket information som möjligt och inte missa några betydande frågor.

Alla intervjuer spelades in för att lättare kunna hantera materialet. Efter genomförande av intervjuerna transkriberade vi materialet direkt samma dag för att lättare kunna komma ihåg vad och som sades och hur det sades för att minska risken för misstolkningar. Vi transkriberade materialet individuellt och jämförde sedan våra transkriberingar med varandra. Vi fann enbart avvikelser gällande formalia och enstaka kommentarer som ”*mm*” och ”*jaha*”. Dessa moment utförde vi för att öka studiens reliabilitet.

3.6 Analys av material

Analysen av intervjuerna med barn och lärare har genomförts på liknande sätt men barnintervjuerna har analyserats med större försiktighet för att öka studiens reliabilitet. Detta på grund av att barn ofta ser saker ur ett annat perspektiv än vuxna. Dalen (2015) beskriver att det är viktigt att tolka och analysera barnintervjuer med vetskapen om perspektivskillnader när det kommer till barn och vuxna. Doverborg & Pramling-Samuelsson (2000) tar också upp problematiken med perspektivskillnader när det gäller för-givettagande. Under barnintervjuerna uppmärksammade vi att barnen tolkade frågor på olika sätt. Exempelvis när vi frågade vad miljöproblematiken är när mycket mat slängs och barnet valde att beskriva ur ett perspektiv som innebar problematik för barnet i sig eftersom den goda chokladpuddingen tar slut när alla tar för mycket och sedan slänger den. I det vuxna perspektivet kan slöseri med resurser antas vara det väsentliga när samtalsområdet handlar om miljöproblematik. Barnet valde istället att släppa miljöfokus och utgick från egen erfarenhet. Vid analys av barnintervjuer finns det ytterligare faktorer som behöver tas i åtanke. Doverborg & Pramling-Samuelsson (2000) beskriver att barn ger en mångfald av svar under intervjuer som grundar sig i olika uppfattningar. Barn har lätt för att snabbt byta spår och de har inte samma förmåga som vuxna att hålla sig kvar inom fokusområdet. Vi har därför varit medvetna och kritiska kring vårt perspektiv som vuxna när det kommer till tolkning och analys av barnintervjuerna.

Noggrann bearbetning av barnintervjuer är av vikt eftersom materialet kan vara svårtolkat då barn har lätt att sväva iväg från området (Doverborg & Pramling-Samuelsson, 2000). Bearbetning av materialet, det vill säga respondenternas svar, är ett sätt att urskilja betydande information som är av vikt för studien. Bearbetningen började redan i intervjusituationen eftersom vi började tolka respondentens direkta uttalanden. Vidare skedde ytterligare tolkning i dialog mellan oss och det insamlade materialet (Dalen, 2015). Vi har därför valt att lägga mycket vikt vid att bekanta oss med materialet för att stärka reliabiliteten.

Vid analys av barn- och vuxenintervjuerna började vi med att läsa igenom intervjuerna var för sig för att bekanta oss med materialet ett flertal gånger för att bearbeta materialet grundligt. I följande steg tog vi enskilt fram meningar som vi ansåg vara centrala för varje intervju. Vi jämförde sedan de framtagna meningarna med varandra och kom fram till att vi hade hittat liknande meningar och centrala mönster. Denna metod utgår ifrån Kvale & Brinkmann's (2009) meningskoncentrering. Utifrån detta skapade vi enskilt intervjuspecifika teman för varje intervju. Vi fokuserade på att ta fram meningar och teman individuellt för att identifiera egna och gemensamma uppfattningar och därmed stärka analysens reliabilitet. Vi jämförde teman som vi identifierat med varandra och diskuterade fram teman som vi ansåg vara av vikt för varje intervju och studiens syfte. Vi jämförde sedan intervjuspecifika teman för att identifiera gemensamma teman som återfanns i flera intervjuer. Dessa framtagna teman ligger till grund för resultatet där varje tema beskrivs och diskuteras. De teman vi valde har tagits fram utifrån våra tolkningar av materialet.

En viktig problematik att beakta vid studie av beteende är skillnaderna mellan självrapporterat beteende och faktiskt beteende. Den stora majoriteten av forskning kring beteenden har utgått från självrapporterat beteende. Att dra slutsatser att det självrapporterade beteendet helt reflekterar det faktiska kan mycket väl vara felaktigt eftersom det rapporterade beteendet ofta påverkas av vad som anses vara socialt önskat, baserat på uppbyggda normer om vad som anses rätt eller fel samt bra respektive dåligt (Gifford & Nilsson, 2014). För att motverka detta valde vi att berätta för respondenterna att det inte finns något rätt eller fel svar. Vi uppmuntrade dem att svara ärligt på frågorna. Det självrapporterade beteendet kan också påverkas omedvetet av mentala hinder som exempelvis felaktiga minnen (Gifford & Nilsson, 2014). Eftersom vi i vår studie utgått från barnens självrapporterade beteende utan möjlighet till övervakning av det faktiska beteendet har vi haft denna faktor i åtanke vid analysen. Vi har använt lärarnas uppfattningar om barnens beteenden för att kunna styrka tillförlitligheten. Dalen (2015) beskriver samtidigt att studier om barn som vittnen i brottsmål visat att deras spontana utsagor ofta har hög trovärdighet och att de har gott minne även över lång tid. Vi har ändå varit försiktiga med att dra för vidlyftiga slutsatser av vårt resultat av barnens beteende till miljön. Slutligen har vi valt ut citat från barn- och lärarintervjuerna för att öka studiens transparens. Några av citaten har redigerats där det var nödvändigt för att öka läsvänligheten utan att förändra citatets innehåll.

3.7 Etiskt hänsynstagande

När det kommer till intervjustudier påpekar Kvale & Brinkmann (2009) att potentiella etiska problem bör beaktas. Dels beskrivs etiska frågor genom respondenternas inverkan men även genom analys av materialet (Kvale & Brinkmann, 2009). Med detta i åtanke har respondenterna blivit tillfrågade och frivilligt ställt upp på intervjun. Innan intervjuerna tillfrågades barnens förmyndare via utskick från läraren där föräldrarna fick godkänna barnens medverkan, se bilaga 3. Respondenterna är anonyma i studien, vilket de informerades om innan intervjuerna genomfördes. Vi har därför använt fiktiva namn när vi hänvisar till respondenterna. Eftersom majoriteten av respondenterna är barn uppstår fler etiska problem som Doverborg & Pramling-Samuelsson (2000) tar upp. En situation som kan uppkomma är att barnen inte orkar eller kan koncentrera sig under en längre period. När vi upplevde att barnen inte kunde koncentrera sig valde vi att avbryta intervjun. Vi anser ändå att vi har fått ut den information som var av vikt för denna studie. En av de viktigaste aspekterna i både barn och vuxenintervjuer är att visa respekt för respondenten. Det handlar om att visa att respondenterna är viktiga genom att lyssna på dem och låta dem ha inflytande över intervjun.

4. Analys

I denna del presenterar vi resultatet av genomförda intervjuer och diskuterar resultatet i relation till tidigare forskning inom området. Då tidigare studier bygger på kvantitativ metod och vår på kvalitativ metod har vi tagit detta i beaktning vid jämförelse av resultat. På grund av skillnader i urvalstorlek och framställning av frågor jämfört med vår studie använde vi tidigare studiers resultat för att se riktningar och mönster mot vilka vi kunde jämföra våra resultat. Vi är dock medvetna om att skillnader mellan vårt material och tidigare kan bero på olika metoder. En problematik att beakta är också att vi har intervjuat 6 nioåringar och 14 tolvåringar. Det kan påverka framställningen och möjligheten till jämförelse mellan åldersgrupperna och genus.

Barnintervjuerna genomfördes med ett antal fokusområden; barnens syn på miljö, barnens syn på miljöproblem, barnens syn på miljövänligt beteende, barnens intresse, engagemang och kunskap kring miljö samt barnens syn på miljöns framtid. Följande avsnitt är uppbyggt på dessa fokusområden och varje fokusområde avslutas med en diskussion.

I analysen av barnintervjuerna framkom ett antal teman som representerar barnens miljömedvetenhet och miljöbeteende samt förståelse av miljöfrågor. Dessa teman belyser vilka tankar och funderingar som barnen uttryckte vid diskussion kring miljö. De teman som vi identifierat utifrån flera av intervjuerna är; natur, transport, nedskräpning och mat. Vi identifierade ett tema som enbart ett fåtal barn tagit upp och beskrivit som betydande ut miljösynpunkt vilket är återanvändning. Lärarintervjuerna lyfts upp för att styrka eller problematisera barnens utsagor. För att besvara forskningsfrågorna angående genus och ålder kommer dessa aspekter att diskuteras löpande under varje fokusområde.

4.1 Barnens syn på miljö

I detta stycke behandlar vi vad barnen associerar och tänker när de hör begreppet miljö. I början av intervjuerna frågade vi barnen vad de tänker om begreppet miljö, vad miljö är och betyder för dem. I detta skede hade vi inte diskuterat eller tagit upp någonting om miljöproblem eller miljövänlighet för barnen. Det första barnen tar upp i nio av tio intervjuer är att miljö förknippas med natur. Natur för barnen beskrivs främst som träd, växter och djur. De har bland annat använt ord som gräs, grön, skog och utomhus för att beskriva miljö. Ett exempel på detta ges i intervju 4 där Gun, 12 år, uttrycker sina tankar om miljö på detta sätt:

“Jag tänker väl typ på naturen o såhär, träd o blommor o sånt som finns i naturen o...utomhus tänker jag väl mest på”

Barnen lyfter upp natur på olika sätt, dels handlar det, som citatet ovan, om natur i närmiljön men barnen beskriver också miljö med hjälp av naturen längre bort. I intervju 10, lyfter Tomas, 12 år, upp miljö ur ett större geografisk perspektiv:

“Jag tänker på Amazonasdjungeln”

Förutom träd och växter beskrivs djur som en del av naturen. Lärarna för de båda åldersgrupperna beskriver på vilket sätt som barnen kommer i kontakt och arbetar med miljö i skolan. De berättar att en stor del av arbetet med miljö handlar just om natur och djur, vilket kan spegla barnens uppfattningar om begreppet miljö. Nioåringarnas lärare Victoria beskriver att de gärna använder sig av djur i undervisningen för att barnen har lättare att relatera och känna empati med levande varelser. Victoria beskriver även att när de pratar om miljöproblem brukar de diskutera konsekvenser för djur, vilket gör det lättare att få barnen engagerade.

När det kommer till barnens uppfattning om begreppet miljö kan vi inte avgöra om ålder eller genus påverkar barnens uppfattningar eftersom de uttrycker sig på liknande sätt. Trots att de flesta av barnen gjorde kopplingar till naturen fanns ett undantag. I en av intervjuerna uttryckte inte barnen begreppet miljö som natur utan Olle och Pelle, 12 år, valde en annan inriktning för att beskriva miljö:

Olle: Jag tänker på skräp

Pelle: Ja det känns som det. I stan, tänker jag. När man åker bil och buss.

En annan viktig del inom detta fokusområde handlar om hur barnen förhåller sig till miljön. Det handlar om vilken medvetenhet som barnen påvisar kring miljö och varför miljön är viktig för dem. Flera av barnen uttryckte att det är viktigt att värna om naturen på olika sätt. Skälen till att barnen vill värna om naturen och anser den viktig för sig själva varierar något. För de yngre barnen framkommer naturvärdet för dem själva främst i att de ser naturen som en plats för lek och rekreation. Cecilia, 9 år, i intervju 2 säger såhär:

“Alltså man har roligt ute, man kan leka i naturen och så. Vi har byggt en koja därute också”.

Likaså uttrycker Emilia, 9 år, i intervju 3 att hon tycker det är roligare att vara ute i skogen och hitta på egna lekar istället för att vara på skolgården och leka med de befintliga leksakerna. Hon beskriver att naturen ger utlopp för fantasin och att man kan leka på ett sätt som människor gjort i alla tider. De yngre barnen beskriver att de alltid är ute på rasterna eftersom skolan har som policy att barnen ska vara ute oavsett väder. Till skillnad från de yngre barnen beskriver samtliga av de äldre barnen att de oftast är inomhus på raster och att det inte finns något tvång från skolan att vara ute. Barnen berättar att det finns en fritidsgård som de brukar gå till på rasterna där man kan göra olika inomhusaktiviteter.

I flera av intervjuerna med de äldre barnen lyfter de upp att naturen är viktig eftersom den har en funktion för dem. De frångår de yngre barnens rekreativsperspektiv och trycker istället på naturens effekt på hälsa och livskvalitet. Exempelvis uttrycker Natalie, 12 år, sig på detta sätt:

“För jag måste vara ute, typ någon timme per dag för att må bra. För annars får jag typ jättesvårt att sova. Så då vill jag ju ha bra luft o andas”

Det handlar både om välbefinnande men också vikten av naturen för att människan ska kunna leva. Tolvåringarnas lärare William beskriver att undervisning kring miljö sker genom att diskutera hur naturen fungerar när det kommer till växthuseffekten och ozonlagret samt hur de globala miljöproblemen kan påverka människan negativt. Detta kan ha en inverkan på barnen som gör att de har lättare för att koppla ihop natur och hälsa. I intervju 6 beskriver Karin, 12 år, varför naturen är livsviktig:

“Vi andas ju, typ luften, syret, som växterna gör. Och liksom såhär, om dom inte mår bra så kommer inte vi att få syre”.

Bland tolvåringarna kunde vi urskilja en variation när de gäller förmågan att se sin egen koppling till naturen. I de båda ovanstående exemplen beskriver barnen varför miljön är viktig dels genom funktion för dem själva men även för människan överlag. I andra intervjuer med tolvåringarna beskrev inte barnen denna koppling mellan natur och människa. I flera fall förekom uttalanden om att naturen och miljön inte är av särskilt stor betydelse för dem. Barnen tog inte upp miljön eller naturens funktion med koppling till människan. Ett exempel på detta tydliggörs i intervju 4 där Gun, 12 år, förknippar natur med lekparker:

“Typ lekparker o sånt, med kompisar”

I flera av intervjuerna med de äldre barnen uttrycker de sina förhållningssätt till naturen på liknande sätt. I intervju 7 uppfattar vi att Monica, 12 år, har svårt att se sin koppling till miljön och naturen. Hon beskriver att hon inte funderat över varför naturen är viktig och vilken betydelse den har för henne. I intervju 9 med Rut och Sofie, 12 år, har de också svårt att beskriva på vilket sätt som naturen har betydelse för dem. Då vi ställde frågor om detta fick vi ofta svaret *“jag vet inte”*. De beskriver också att de oftast inte är ute i naturen och inte har någon direkt koppling till miljön och naturen. I båda intervjuerna tar barnen lång tid på sig för att fundera kring detta.

När det kommer till barnen och deras koppling till miljön och naturen kan vi inte i analysen se att några skillnader framträder avseende genus. Exempel finns hos både pojkar och flickor där de kopplar ihop miljön och sig själva, likaså exempel där de inte nämner någon koppling. De skillnader som noteras har istället med ålder att göra.

4.1.1 Diskussion

Barnens syn på begreppet miljö är relativt lika men vissa skillnader kunde observeras. De yngre barnen fokuserar på att det är skönt och roligt att vara ute medan de äldre fokuserar på naturen ur ett större perspektiv där globala problem kan ha negativa effekter på deras hälsa. Loughland et al. (2002)

skriver att förståelsen av miljö varierar stort mellan barn, att det kan vara ett oklart begrepp för dem och att deras uppfattning till största delen styrs av egna erfarenheter. Barn uppfattar miljö på det sätt som den påverkar dem. Det kan förklara varför nioåringarna starkt refererade miljö till naturen i deras närmiljö, då det är deras egen erfarenhet av miljö. De äldre barnen kom in på skräp när vi diskuterade miljö, vilket kan ha att göra med att de uppfattar att miljön de är i oftast är nedskräpad och påverkad av människan. De har också haft mer undervisning om globala miljöproblem vilket också gör att miljöproblem får en naturlig koppling till deras uppfattning om miljön.

Loughland's et al. (2002) studie visade att barn baserat på ålder blev mer och mer sofistikerade i sina beskrivningar av miljö, även om individuella variationer förekom. De såg sex olika nivåer i barnens svar där den första nivån var att miljön är en plats. Nivåerna utvecklas till att miljön är en plats med levande ting och människor och vidare till de mest sofistikerade svaren där miljön och människa kopplades ihop i ett förhållande som styr hållbarhet. I vår studie höll sig barnen i båda åldersgrupperna oftast inledningsvis till de första nivåerna för att sedan utveckla mer sofistikerade tankar först när vi ställde följdfrågor. Miljö som en plats diskuterades ofta inledningsvis och levande ting i form av djur och människor kom oftast in senare i intervjuerna när miljöproblem diskuterades. De äldre barnen i vår studie kunde ofta ha mer sofistikerade svar än de yngre där ålder kan vara den avgörande faktorn då det påverkar vilken nivå av erfarenhet barnen haft av miljö.

Barnen har varierande förhållningssätt till naturen, där de yngre barnen har en tydligare koppling mellan naturen och sig själva än de äldre barnen. Det kan grunda sig från olika faktorer som påverkar deras vardag och relation till naturen. En viktig aspekt som kan tänkas påverka barnens förhållningssätt är hur de olika årskurserna hanterar naturen i skolan. För nioåringarna är det obligatoriskt att vara utomhus på rasterna medan de äldre barnen får vara inomhus. Alla tolvåringarna beskrev i intervjun att de under rasten befann sig inomhus på en fritidsgård. Det kan ha en betydelse för barnens medvetenhet och förhållningssätt till miljön och naturen. Enligt Cheng & Monroe (2012) finns empirisk forskning som visat att utomhusaktiviteter hjälper barnen att utveckla positiva attityder mot naturen och ett pro-ekologiskt beteende. Likaså skriver Collado & Corraliza (2015) att lek i naturmiljöer under rasterna ökar barnens välbefinnande jämfört med om de spenderar rasterna i inomhusmiljöer. Detta är något som vi upplevde när vi intervjuade nioåringarna då de alla värderade att vara ute på rasterna högt. De var också positivt inställda till att det var obligatoriskt att vara ute, även i dåligt väder.

4.2 Barnens intresse, engagemang och kunskap kring miljö

Barnens förståelse av miljön varierar och stora individuella skillnader fanns inom båda ålder- och genusgrupperna. Rent generellt kunde de yngre barnen uppfattas som mer entusiastiska och intresserade av miljö medan de äldre barnen hade en mer distanserad inställning. Nioåringarna har även haft flera projekt i skolan som handlar om miljö, exempelvis har de haft projekt angående hållbar utveckling och ett projekt där de samlat ihop pengar till musikhjälpen för klimatflyktingar. Till skillnad från de yngre barnen har de äldre inte haft något projekt som relaterar till miljö.

När vi diskuterar vad de tycker om miljöundervisningen i skolan uttrycker Cecilia och Daniella, 9 år på ett entusiastiskt sätt:

Cecilia: Vi skriver faktatexter om djur, vi får välja ett djur och så skriver vi om det.

Daniella: I tvåan hade vi nåt såhär att vi var ute, det var kul, vi gjorde olika grejer och fick göra olika grejer, säga namn på löv och sånt, hitta tre olika sorter.

Enligt lärarna är de yngre barnen också lättare att få intresserade i diverse projekt med miljöfokus. William som är lärare för tolvåringarna har arbetet med barn i olika åldrar och uttrycker sig såhär:

“De yngre barnen är ju på nått sätt lättare att få engagerade, de går ju igång direkt på; ska vi göra det här och så är det, de viktigaste. Dom blir jätteengagerade i sina grejer man jobbar med, så dom är jätteduktiga på det i de yngre åldrarna /.../men frågan är hur djupt det sitter när man byter projekt, fortsätter miljögrejen leva vidare då eller är de ett annat fokus som tar över?”

Det är ingen av de yngre barnen som uttrycker tankar som kan tolkas som att de inte bryr sig om miljön. Bland de äldre barnen finns dock uttalanden som tyder på att miljön inte ligger i deras intresse. Exempelvis säger Ulf, 12 år, såhär när vi diskuterar intresset för miljöundervisning:

Ulf: Jag vet inte riktigt, jag kan inte miljön så bra.

Intervjuare: Tycker ni att det är intressant med lektioner om miljö?

Ulf: Lite sådär.

De kan också vara ärliga och säga att de tycker andra saker är viktigare, exempelvis hälsa. Läraren William understryker att han tror att tolvåringarna har kunskap om miljö och att de vet hur de kan göra miljövänliga val men säger samtidigt såhär:

“Jag tror det är andra aspekter som väger mycket tyngre än miljöaspekten. Både val av kläder, i val av smink eller val av färd, så tror jag”

Även om vi kan se att nioåringarna verkar ha större miljöintresse än tolvåringarna är det svårt att urskilja större medvetenhet beroende på ålder. Båda åldersgrupperna uttrycker att det finns miljöproblem och att det finns sätt att leva på som är miljövänligt. Det kan visa på att barnen har förståelse för människans koppling till miljön.

När det gäller genusaspekter kring barnens förståelse av miljöfrågor kan vi inte urskilja någon större variation. Båda lärarna, William och Victoria, beskriver att det inte upplevt att genus har någon betydelse för förståelse i dessa åldersgrupper. De anser båda att det snarare är andra saker som påverkar barnens förståelse och engagemang.

I många intervjuer är det tydligt att kunskapen och engagemanget barnen fått hemifrån är avgörande. Flera av barnen uttrycker vad de gör hemma under intervjun för att påvisa vad som är ett miljöproblem eller vad som är miljövänligt. Vi har också sett ett samband i de fall där barnen svarar att de pratar en del om miljö hemma generellt har en större förståelse. I exempelvis intervju 3 med Emilia och Filip, 9 år, framkom det av både barnen och deras lärare Victoria att de har miljömedvetna föräldrar eftersom de arbetar med och är intresserade av miljöfrågor. Barnen uttryckte under intervjun att de fick mycket kunskap hemifrån, att deras föräldrar pratade om miljö och att de brukade se dokumentärer om miljö tillsammans. Emilia och Filip visade också en stor kunskap om miljö under intervjun. De resonerade att det inte alltid är självklart vad som är miljövänligt eller ett miljöproblem eftersom det är flera aspekter som spelar in. Exempelvis diskuterar de om hur man reser på bästa miljövänliga sätt och problematiserar detta genom att beskriva för- och nackdelar. Deras resonemang handlar om att det är miljövänligare att åka tåg men att det är många som istället väljer att flyga. De beskriver att man skulle kunna göra flygbiljetterna dyrare och ifall man ska åka längre bort skulle man kunna ta tåget en bit för att sen flyga för att minska på utsläppen. De problematiserar också att åka tåg överallt eftersom det skulle innebära en miljöpåverkan genom att det skulle behöva byggas broar och tunnlar för tågen. Barnen diskuterar även bilåkande och att det kan vara svårt att ta sig till vissa ställen utan bil. De menar att det är svårt att leva utan ha någon påverkan på miljön. Barnen beskrev också flera miljöbegrepp och hade förståelse för deras innebörd.

I intervju 6 uppfattade vi även att Karin, 12 år, hade en större förståelse än de flesta av barnen eftersom hon problematiserade och vidareutvecklade argumenten. Hon kunde också beskriva flera miljöbegrepp såsom växthuseffekten och ekologiskt. Dessutom förklarade hon tydligt människans och hennes egen påverkan på miljön. Det framkom i intervjun att hennes föräldrar brukar prata om miljöfrågor och miljövänligt beteende. De barn som hade mindre kunskap om miljön uppgav också att de inte brukade prata om miljö hemma utan den kunskap de fått kom från skolan. Vi kan överlag se att barn som uppger att de pratar om miljö hemma också har en högre kunskapsnivå. Föräldrarnas vikt för barnens miljöförståelse och beteende understryks av lärarna som båda menar att föräldrarna är den enskilt största influensen för barnen. Läraren Victoria uttrycker föräldrarnas inverkan på barnen såhär:

“Den största påverkan har ju föräldrarna på sina barn förstås, hur dom lever i verkligheten och vad man göra på fritiden. Föräldrarna är dom som har absolut största påverkan.”

4.2.1 Diskussion

Föräldrarnas påverkan på barnens engagemang, intresse och kunskap kring miljön var något som lyftes fram i både barn- och lärarintervjuer. Från vårt material kan vi se tydliga exempel på att föräldrarna och deras värderingar har en påverkan på barnen i båda åldersgrupperna. Detta samband diskuteras av Collado et al. (2015B) som menar att föräldrarnas påverkan är komplex då tidigare forskning visat spridda resultat. Ibland ses föräldrarnas påverkan tydligt och ibland inte alls och

författaren menar att de bakomliggande orsakerna till dessa skillnader inte har identifierats. Både Collado et al. (2015B) och Matthies et al. (2012) beskriver att föräldrarnas pro-ekologiska värderingar och beteende inte behöver påverka barnen. Collado et al. (2015B) skriver att barnen i tio till tolvårsåldern börjar ifrågasätta sociala normer vilka oftast representeras av föräldrarna. Det kan leda till att barnen tar avstånd från föräldrarnas värderingar och engagemang. Vi har svårt att fastställa att detta skulle påverka vårt material då båda åldersgrupperna nämner föräldrarna som influens. Däremot kunde vi uppfatta ett större engagemang och intresse hos de yngre barnen än hos de äldre. De yngre barnen uppfattas också av lärarna som lättare att påverka och få engagerade medan de äldre är mer kritiska.

Vad gäller skillnader i intresse, engagemang och kunskap utifrån genusaspekter har Ojala (2010) i sin studie funnit att flickor i högre grad än killar visar engagemang och förståelse för miljöproblematik. Pojkarna har enligt författaren större tendens att distansera sig från miljöfrågan och medan flickorna är mer känslomässigt engagerade och oroliga. Vi har inte kunnat fastställa några sådana skillnader i vårt material, mer än att flickorna uttryckt större oro för framtiden. Vad gäller intresse, engagemang och kunskap överlag såg vi inga generella skillnader beroende på genus. Att vårt resultat skiljer sig mot Ojala (2010) kan bero på att vi fokuserar på en bredare skala av miljö medan hon riktar in sig på klimatfrågor. Det kan också grunda sig i att vi använder olika metoder och urval i studierna som kan påverka barnens uttryck.

4.3 Barnens syn på miljöproblem

När vi diskuterade miljöproblem med barnen fann vi tre återkommande teman som barnen betonar som problem; transport, skräp och mat. De två största miljöproblemen som barnen beskriver är framförallt transport och skräp medan mat ofta kommer in när vi diskuterar hur miljöproblem ska hanteras. Matproblematiken beskrivs därför i avsnitt 5.4 om barnens syn på miljövänligt beteende.

4.3.1 Transport

I samtliga barnintervjuer diskuterar barnen hur olika sätt att resa och ta sig fram påverkar miljön. Däremot lyfts problematiken med transport fram på varierande sätt. I samtliga intervjuer nämns avgaser från bilar som ett problem men förståelsen för vilka faktiska problem avgaser ger upphov till varierar mellan barnen. Citaten nedan ger exempel på hur deras tankar kring varför avgaser orsakar miljöproblem kan skilja sig, i det här fallet mellan lokalt och globalt perspektiv. I den första diskussionen lyfter Daniella, 9 år:

“Jag tror det är så att växterna inte växer lika bra. De kan inte växa när det är väldigt mycket rök på ett ställe och så”

I följande diskussion lyfter Karin och Lars, 12 år, upp problematiken ur en bredare och global skala;

Karin: Att man har, alltså att det är inte så många som samåker o sådär. Så vi släpper ut mycket koldioxid.

Intervjuare: Vad är problemet med att man släpper ut så mycket koldioxid?

Lars: Ja att det där...

Karin: Det... det där som vi har gått igenom...

Intervjuare: Har ni gått igenom i skolan eller?

Lars: Mm, på NO, typ.

Karin: Att det lägger sig som typ ett lager, och då värms jorden upp för att solstrålarna inte kommer ut.

Här ser vi dock ingen tydlig skillnad mellan åldrarna i materialet eftersom de yngre barnen i intervju 3 också diskuterar växthuseffekten och koldioxid. De båda åldersgrupperna pratar om avgaser både ur lokalt respektive globalt perspektiv. Den skillnad vi kan utgöra handlar om hur barnen har fått informationen. De yngre barnen har framförallt fått sin information hemifrån medan de äldre barnen lärt sig från skolan. Vi ser inte någon tydlig skillnad vad gäller genus eftersom både flickor och pojkar lyfter fram avgaser och bilar som ett miljöproblem i liknande utsträckning i både åldersgrupperna.

I en av intervjuerna angående bilar och avgaser tar Tomas och Ulf, 12 år, diskussionen ett steg längre och kommer in på det globala problemet med växthuseffekten och sätter det i en lokal relation. De ser människans koppling till problemet eftersom de diskuterar att det i framtiden kan resultera i brist på dricksvatten. Det innebär att de ser ett samband mellan det globala miljöproblemet och den lokala påverkan. De flesta av barnen har ändå svårt att göra denna koppling. När barnen beskriver miljöproblemet med bilar och avgaser ur ett globalt perspektiv har de svårt att se sin del i det hela.

4.3.2 Nedskräpning

Barnen uttrycker även i samtliga intervjuer att nedskräpning är ett miljöproblem. Nedskräpning är också det främsta miljöproblemet som de uppfattar i sin vardag eftersom skräp blir synligt för dem på ett annat sätt än avgaser. Gemensamt för barnen är att de har en negativ syn på skräp i naturen, dock skiljer sig perspektiven åt av vilken anledning de uppfattar skräp som dåligt. Det enskilt vanligaste argumentet till att skräp i naturen är dåligt är att det är farligt för djur. Det beskriver barnen genom att påvisa att skräp, främst plast, inte bryts ner utan ligger kvar i naturen. Barnen uttrycker att djuren kan fastna eller äta skräp vilket innebär att de kan dö. Detta argument förs i samtliga intervjuer med nioåringarna däremot tas det inte upp av alla tolvåringar. Filip och Emilia, 9 år, diskuterar problemet med skräp i naturen:

Filip: *Plast förmultnar inte. Det ligger ju kvar där för alltid. Tuggummin, dom kan fåglar äta upp.*

Emilia: *Ja framförallt rosa tuggummin. Dom tror att det är mask. Såhär bah åhh mask.*

Filip: *och så fastnar dom*

Emilia: *Ja och då kan de inte äta mer.*

Att djur spelar en betydande roll för nioåringarna kan bero hur deras undervisning är utformad. Nioåringarnas lärare Victoria lyfter upp att barnen har lätt att sätta sig in i andras situationer och känna empati. Detta används i undervisningen för att göra miljöproblem mer greppbara för barnen genom att få dem att se saker ur djurens perspektiv. Läraren Victoria förklarar:

“Man tittar på hur djur mår i naturen, man till exempel tittar på; Hur tror ni att det blir för valarna om det här händer? /.../ Så man försöker jämföra hela tiden med det som dom själva kan utgå ifrån så att dom själva ska bli engagerade och vilja göra någonting”

Utöver argumentet att nedskräpning utgör ett problem för naturen i sig ser flera av tolvåringarna det som ett estetiskt problem, något som inte uttrycks av nioåringarna. I två intervjuer med tolvåringarna lyfts endast det estetiska problemet upp när det gäller skräp som miljöproblem. Olle och Pelle, 12 år, beskriver problemet:

Olle: */.../att det ser dåligt ut*

Pelle: *mest att det ser dåligt ut/.../folk slänger saker vart som helst, det ser inte så fint ut.*

Det tydliggörs här en skillnad när det kommer till åldersgrupp eftersom barnen fokuserar problematiken på olika sätt då endast de äldre barnen tar upp det estetiska perspektivet. Vi kan dock inte urskilja att genus har någon betydelse för barnens uppfattning av miljöproblem. Återigen är det åldersskillnader som kan noteras. Det är framförallt avgaser från bilar och nedskräpning som samtliga barn ser som miljöproblem men några av barnen tar upp andra miljöproblem som de kommer att tänka på. Effekterna av globala miljöproblem som påverkar oss i Sverige lyfts fram i flera intervjuer med tolvåringarna. Läraren William beskriver också att de haft undervisning som behandlat effekter av globala miljöproblem. I fyra intervjuer med tolvåringarna tar de upp att det blir mildare vintrar med mindre snö som en effekt av den globala uppvärmingen. Detta tyder på en förmåga hos vissa tolvåringar att förstå större miljöproblem och att det även påverkar oss i Sverige. I intervju 7 tar Natalie, 12 år, upp algbloomning när vi diskuterar miljöproblem men hon är lite osäker på om det räknas som ett miljöproblem. Hon diskuterar inte begreppet vidare och beskriver inte vad det innebär eller vilka problem det kan orsaka. Några ytterligare miljöproblem tas inte upp av barnen.

4.3.3 Diskussion

Barnen börjar intervjun med att diskutera miljöproblem som finns i deras närhet och som de uppmärksammar i deras vardag. Barn har ofta lättare att lära sig och förstå fenomen genom att få en personlig anknytning till dessa. Enligt Coertjens et al. (2010) ökar barnens medvetenhet för miljöproblem om de får lära sig ur ett personligt och meningsfullt sätt. Dessutom kan det underlätta om barnen får använda sig av sina egna erfarenheter för att grunda en förståelse för människans påverkan på miljön. Det syns tydligt i vår studie att barnen använder sig av sin personliga anknytning för att beskriva miljöproblem eftersom de beskriver miljöproblem som de kan uppfatta. Vid jämförelse mellan nioåringarna och tolvåringarna urskiljer vi en skillnad hur barnen uppfattar nedskräpning. De yngre barnen beskriver ett tydligare problem för naturen medan de äldre fokuserar det estetiska perspektivet. Det kan bero på att läraren för nioåringarna har gett barnen en personlig anknytning genom att sätta problematiken i relation till påverkan. Precis som Coertjens et al. (2010) tar upp skapas förståelse lättast genom att låta barnen skapa en relation till problematiken.

Några av barnen går vidare i diskussionen med miljöproblem och tar upp problem på en global skala som de inte uppmärksammar i deras vardag. Det är framförallt de äldre barnen som diskuterar den globala uppvärmningen. Att barnen väljer att ta upp denna problematik kan bero på skolans framställning av miljöproblem. Ofta beskriver barnen att de lärt sig informationen från skolan. Coertjens et al. (2010) beskriver att barn ofta lär sig om miljöproblem i skolan som blir en grund för deras förståelse av miljön. Det handlar framförallt om öka barnens medvetenhet för miljön och forskarna kan avgöra att ju mer barnen lär sig om miljöproblem desto mer ökar deras förståelse och pro-ekologiska attityd. Författarna menar också att pro-ekologiska attityder är grunden för ett pro-ekologiskt beteende (Coertjens et al., 2010). Ertürk-Kara et al. (2015) understryker också vikten av undervisning för att öka barnens förståelse för miljöproblem, men menar i kontrast till Coertjens et al. (2010) att det inte innebär att barnen får ett mer pro-ekologiskt beteende. Vi kan i vår studie se att tolvåringarna oftare tar upp de globala miljöproblemen än nioåringarna vilket kan bero på att de äldre barnen fått mer undervisning och på så sätt ökat förståelsen.

När det kommer till barnens framställning av nedskräpning skiljer det sig mellan nioåringarna och tolvåringarna eftersom det enbart är tolvåringarna som väljer att lyfta upp det estetiska perspektivet. Det kan grunda sig i flera orsaker, dels som diskuterats ovan kan barnens utomhusvistelse på rasterna ha en inverkan, dels kan även lärarens undervisningsmetod påverka barnens medvetenhet kring miljön och deras framställning av miljöproblem. Dessa uppfattningar baseras enligt Evans et al. (2007) på deras syn av miljön som kan grunda sig på antropocentrism eller biocentrism. Forskarna beskriver att barn ofta får en tydligare biocentrisk syn på miljön runt 11 års ålder. Detta är dock något som inte kan ses i vår studie. Snarare visar de äldre barnen en tydligare antropocentrisk syn när det kommer till nedskräpning eftersom de tar upp det estetiska perspektivet. De yngre barnen visar upp en tydligare biocentrisk syn i och med att de fokuserar miljöproblemet på att naturen och djuren tar skada. De släpper alltså fokus från att skräp är fult och störande för människan.

4.4 Barnens syn på miljövänligt beteende

Ett fokus för intervjuerna är hur barnen ser på miljövänlighet och vad de uppfattar som miljövänligt beteende. Barnens perspektiv när vi diskuterade miljövänlighet låg på hanteringen av miljöproblemen transport, nedskräpning och mat som de lyft upp tidigare i intervjun.

4.4.1 Transport

Barnen diskuterar vad som är miljövänligt när det gäller transporter. Det handlar främst om alternativ till bensindrivna bilar eftersom barnen anser att avgaser från bilar tillhör de största miljöproblemen. Elbil och cykel är något som barnen ser som miljövänligt. I sex av de tio intervjuerna togs elbilar upp som ett miljövänligt transportmedel. Majoriteten av de som tar upp elbilar är pojkar och störst skillnad syns bland tolvåringarna. I intervjuerna med en flicka och en pojke är det framförallt pojken som tar upp elbilar. I samtliga intervjuer med pojkpären i tolvårsgruppen tar de upp elbilar men i intervjuerna med flickor är det endast en flicka i tolvårsgruppen som nämner detta. Detta skulle kunna innebära att i gruppen av tolvåringarna, där vi har sammanlagt 14 respondenter, har genus en viss betydelse för vad som anses vara miljövänligt. När det kommer till skillnader i ålder och betoning på elbilar finns inget tydligt mönster.

Vad gäller cykling är det flera av barnen som kopplar det till begreppet miljövänligt. Här uttrycker också vissa av barnen att cykling är ett sätt för dem själva att hjälpa miljön. I sex av tio intervjuer togs cykling upp, här går det dock inte urskilja att ålder eller genus skulle kunna ha betydelse. Barnen lyfter fram att de tänker på att det är viktigt att cykla till skolan istället för att få skjuts av föräldrarna. I intervju 10 uttrycker sig Tomas och Ulf, 12 år, på detta sätt när vi diskuterar miljövänlighet:

Ulf: */.../att kanske cykla mer istället för att åka bil. Cykla till jobbet och sånt*

Tomas: *Ja eller till skolan*

Ulf: *Jag går till skolan*

Tomas: *Jag brukar cykla när det går att cykla annars går jag.*

Ulf: *Mina föräldrar brukar cykla till jobbet.*

Citatet visar att föräldrarnas beteende kan påverka barnens uppfattning om miljövänlighet eftersom barnen pratar om hur deras föräldrar brukar göra. Barnen förknippar cykling med miljövänlighet och flera av barnen säger att de cyklar till skolan när vi i intervjuerna diskuterar miljövänlighet. Detta kan visa på att barnen förknippar deras beteende att cykla som miljövänligt. Dock visar inte detta om de i situationen cyklar för att det är medvetet miljövänligt val eller om det har en annan anledning. Läraren för nioåringarna lyfter upp att det här kan finnas ett glapp mellan miljömedvetenhet och beteende. Barnen vet att det är miljövänligt att cykla men beteendet styrs ofta av andra faktorer som väger tyngre. Läraren Victoria resonerar såhär:

”Så miljömedvetna tror jag kanske inte att barnen är- att barnen säger till föräldrarna att jag vill cykla idag för att det är mycket bättre för miljön. Så jag tror att barnen många gånger vet om vad som är rätt men att man ändå kanske väljer det fel i vissa lägen, det tror jag”

När vi pratar om miljömedvetenhet med läraren för tolvåringarna uttrycker han liknande tankar som Victoria om glappet mellan medvetenhet och beteende. Läraren William diskuterar barnens handling mot miljön på detta sätt:

”Barnen kan när man pratar om det men sen att ha ansvaret själv där, att jag cyklar till skolan istället och inte bli körd, dom är fullt medvetna /.../ men därifrån till handling är det, tror jag inte att det är så, i den här åldern. Då tänker de mer på sig själv först. Dom har svårt att se helheten, i den här åldern. Jag tror att barnen kan om man tittar på kunskapen om vad man kan göra för miljön men dom är nog fortfarande ganska små i sitt, att påverkar jag någonting.”

Dessa citat inleds vid diskussion om cykling men mynnar ut i en större diskussion om barnens miljömedvetenhet i stort. Det handlar främst om barnens svårighet att se sin del i helheten.

4.4.2 Mat

Barnen lyfter under intervjuerna upp mat som en del av miljömedvetenheten. Barnens uppfattningar kring mat handlar både om hur man kan äta miljövänligt samt hur mat och avfall ska hanteras. Både när vi lyft upp mat som samtalsämne och när barnen själva lyfter upp det diskuteras det på liknande sätt. Ekologiskt, gröna påsen (källsortering av matrester) och kött är tre återkommande aspekter av mat som barnen anser viktiga ur miljösynpunkt.

I nio av intervjuerna diskuterar barnen att ekologisk mat är miljövänligt. Dessutom är det flera av barnen som brukar äta ekologiskt hemma och säger att föräldrarna anser det är viktigt ur miljösynpunkt. Däremot är deras förståelse av vad begreppet ekologiskt innebär varierande. I båda åldersgrupperna finns både exempel på där barnen förstår begreppet och när de har missuppfattat det i olika grad. Flera barn blandar ihop begreppet med närodlat och menar att ekologisk mat är bra för att den inte behöver transporteras så långt. Detta gäller för båda åldersgrupperna. Det finns också exempel i båda åldersgrupperna där barnen visar relativt stor förståelse för begreppet ekologiskt. Här finns ytterligare exempel på hur föräldrarnas beteende påverkar barnen. Hur barnen ser på ekologiskt kan vara präglad av föräldrarna eftersom de ansvarar för mat och vad som handlas. I exempelvis intervju 3 med Emilia och Filip, 9 år, beskriver de att de äter mycket ekologiskt hemma och att deras föräldrar tycker det är viktigt. Barnen har då också förståelse för flera innebörder av begreppet, som att det inte besprutas eller konstgödslas. Återigen kan vi se att föräldrarnas roll betonas.

En annan aspekt som barnen diskuterar kring mat och miljö är kött. Barnen beskriver att det är bra för miljön att äta mindre kött men varför man ska göra det har de svårt att beskriva. Köttkonsumtion nämns främst som problem när vi frågat barnen om man kan äta miljövänligt. Barnen beskriver att de har hört hemifrån att det är bra att äta mindre kött. I två av intervjuerna med nioåringarna beskriver barnen att köttkonsumtion är dåligt för miljön. Deras förklaring till detta handlar om att vi dödar djur, och om vi äter för mycket kött blir det för få djur. Anton och Bertil, 9 år, vidareutvecklar detta resonemang:

Anton: *Mindre kött*

Bertil: *Mer grönsaker*

Bertil: */.../Fast på ett sätt är det ju bra, eller. Om det är för mycket kossor så blir det ju inte bra ändå. Det kan ju inte va jättemycket av allt.*

I tre av sju intervjuer med tolvåringarna beskriver de också att köttkonsumtion påverkar miljön negativt, men även i denna åldersgrupp har de svårt att förstå varför. I en av intervjuerna förklarar de att problemet med kött ligger i mattransporter som ger upphov till utsläpp. I de två andra intervjuerna där köttkonsumtion behandlas använder de likt nioåringarna argumentet att det blir för få djur. Karin, 12 år, lägger fram problemet med kött så här:

“Inte äta så jättemycket kött, är bättre/.../Ja alltså det blir väl typ färre djur o sådär o mer transporter som måste åka o så”

Argumenten kommer från både pojkar och flickor från respektive åldersgrupp vilket gör att vi inte kan visa några skillnader i ålder och genus i denna fråga. I denna diskussion verkar föräldrarna ha betydelse för barnens syn på vad som är miljövänligt beteende.

Gröna påsen är en annan aspekt som barnen i sju utav intervjuerna uppfattar som miljövänligt. Barnen förståelse för vad gröna påsen innebär är varierande, antingen vet barnen vad det är eller så har de ingen kunskap om detta. Förståelsen för gröna påsen är beroende på om föräldrarna har berättat för barnen varför de ska slänga matrester där. Det är ingen utav barnen som beskriver gröna påsen på ett felaktigt sätt utan väljer att säga att de inte vet varför den är bra för miljön. De barn som har förståelse säger tydligt att matrester som slängs i gröna påsen blir till biogas som bland annat används som drivmedel för bussar. Oavsett förståelse beskriver barnen att de väljer att slänga matrester i gröna påsen eftersom föräldrarna gör det. Vi kan inte uppfatta att ålder eller genus har någon betydelse för deras förståelse. Barnen uttrycker att gröna påsen är viktig och beskriver detta med entusiasm. Victoria som är lärare för nioåringarna beskriver gröna påsens betydelse för barnen såhär:

“Sen har det kommit önskemål från barnen att ha gröna påsen i klassrummet för att vi har ju pratat om källsortering också, o dom har ju gröna påsen hemma så är det många som har efterfrågat så det har vi fått med det nu. Så nu har vi det, dom äter ju frukt varje dag och slänger skal o så där”.

Återigen syns det här hur föräldrarnas beteende formar barnen och gör att de förstår att det är viktigt. Detta är också ett exempel på hur föräldrapåverkan kan sprida en viss miljömedvetenhet till skolan genom barnen. De barn som inte tar upp gröna påsen diskuterar istället att de sorterar avfall eller har kompost. De barn som inte tar upp gröna påsen har alltså ändå en förståelse för kopplingen mellan matavfall och miljö.

4.4.3 Återanvändning

Vid diskussion av miljövänlighet lyfter barnen i två intervjuer upp att man inte ska slänga så mycket saker. Dels handlar det om att man kan återanvända saker eftersom barnen uttrycker att konsumtion är dåligt för miljön. Barnen beskriver dock inte på vilket sätt som konsumtion påverkar miljön negativt utan de fokuserar på att människan köper för mycket. De barn som diskuterar detta perspektiv är framförallt två flickor, en från respektive åldersgrupp. Emilia, 9 år, resonerar kring att vi slänger för mycket som vi fortfarande kan använda. Hon lyfter upp vikten av att köpa begagnat, ärva kläder inom familjen och laga saker som går sönder för att kunna använda saker så länge som möjligt. Karin, 12 år, för ett liknande resonemang:

”Man inte behöver slänga saker bara för att man blivit större, växt ur kläder och sånt. Eller växt, alltså såhär o inte vill ha leksakerna. Utan man kan ge till rädda barnen eller ge bort sakerna eller sälja dom vidare /.../Typ att allt massproduceras så himla mycket. Det borde va att man beställer och då producerar man det”

Båda dessa flickor visar genom hela intervjun en hög miljömedvetenhet i jämförelse med övriga barn. Deras kunskap gör att de ofta tar resonemang vidare och kommer in på saker som andra barn inte diskuterar.

4.4.4 Diskussion

Miljövänligt beteende tas i barnintervjuerna upp efter diskussion av miljöproblem, vilket kan påverka hur barnen väljer att lyfta upp vad de anser som miljövänligt beteende. Det kan återspegla att barnen fokuserar miljövänligt beteende på hantering av de miljöproblem som de lyft upp tidigare under intervjun, som exempelvis transport. Utöver transport tar barnen upp återanvändning och olika sätt att hantera mat som de anser vara miljövänligt.

Eldrivna bilar och cykel är två transportmedel som barnen anser som miljövänliga. Det är framförallt pojkarna som lyfter fram elbilar som miljövänligt transportmedel, vilket är intressant eftersom barnen i samtliga intervjuer lyfte upp avgaser och bilar som ett miljöproblem. Detta kan ses i relation till Ojala (2010) studie eftersom författaren tar upp att pojkar verkar ha mer tilltro till tekniska lösningar

på problem än vad flickor har. Resultaten grundar sig dock från två olika kontexter eftersom vi diskuterar miljövänligt beteende medan Ojala (2010) diskuterar klimat och framtidstro.

Collado et al. (2015B) skriver att genus och barns antaganden om miljövänligt beteende inte har studerats i tidigare forskning. Ojala (2010) beskriver att forskning kring miljövänligt beteende fokuserar på kunskap och attityder, vilket inte är tillräckligt för att förstå barns tankar kring miljövänligt beteende. Författaren menar att barns miljövänliga beteende inte studerats närmare kan bero på att barnen fortfarande bor hemma hos sina föräldrar vilket innebär att de inte är helt fria i sitt beteende utan beroende av föräldrarnas livsstil.

Enligt Collado et al. (2015B) kan en negativ koppling mellan vuxna och barns engagemang och beteende ske genom oförmåga hos de vuxna att sprida kunskap. Barnen är vana från skolmiljön att få förklarat hur saker fungerar och hänger ihop vilket kan bli mer otydligt i hemmiljön. Föräldrarna kan ha tanken att barnen likt när de är yngre lär sig genom att observera, något barnen i de äldre åldrarna börjar gå ifrån. Kunskap och engagemang behöver därför läras ut av föräldrarna genom att motivera varför man gör vissa saker och hur det fungerar, på liknande sätt som sker i skolmiljön (Collado et al. 2015B). Detta kan man främst koppla till vårt material i frågor om miljövänlig mat och sopsortering. Barnens förståelse för exempelvis vad gröna påsen är och varför den är bra varierade i båda åldersgrupperna. Hos de barn som vi uppfattade som mest miljömedvetna och engagerade fanns kunskapen om gröna påsen då föräldrarna förklarat varför det är bra och vad avfallet används till. När det kommer till sambandet mellan barn och föräldrars miljöbeteende har vi identifierat två inriktningar i tidigare studier. Grønhøj & Thøgersen (2009) har studerat sambanden mellan barn i medelåldern 17 år och deras föräldrar och kommit fram till att barnen till stor del efterföljer föräldrarnas beteende. Matthies et al. (2012) har studerat barn i åtta till tio årsåldrar men istället kommit fram till att föräldrarnas beteende inte behöver återspeglas hos barnen. I vårt material kan vi likt Grønhøj & Thøgersen (2009) se att barnen påverkas av föräldrarnas beteende eftersom barnen beskriver hur deras föräldrar brukar göra hemma och därför väljer att göra på samma sätt.

4.5 Barnens syn på framtiden

Ett sista fokusområde i analysen rör syn på framtiden och deras framtidstro när det gäller miljö. Vi såg här stor variation i barnens framtidstro, vad de trodde skulle bli bättre respektive sämre. De diskuterar ofta utifrån de miljöproblem de tagit upp under intervjun, som exempelvis transport och nedskräpning. De flesta barnen kände sig osäkra på hur framtiden kommer att se ut och behövde tänka en stund för att komma fram till ett svar. De yngre barnen kommer fram till att miljön kommer bli bättre i framtiden. Både i intervju 1 och 2 med nioåringarna uttrycker barnen att det kommer bli mindre avgaser tack vare elbilar och att vi i framtiden kommer slänga mindre skräp i naturen. I intervju 3 vidareutvecklar Emilia, 9 år, hur barns miljömedvetenhet och beteende påverkar framtiden:

“Det är ju vi, det är ju vi som avgör och lite är ju dom som är större också. Dom kommer ju fortsätta ett tag till men alltså det är ju framför allt vi, för det är vi det bygger på i framtiden. Och då måste vi lära oss att ta hand om miljön så när vi bli stora kan vi ta hand om miljön”

Detta uttalande är unikt då inga andra barn pratar om sin egen roll för miljöns framtid utan istället pratar om mänskligheten i stort eller att det är vuxnas ansvar. Bertil, 9 år i intervju 1 uttrycker sig på detta sätt när vi diskuterar framtiden:

”Vi tänker nog inte så mycket på det, det är nog mer dom vuxna”

Majoriteten av barnen beskrev likt Bertil framtiden som människans ansvar medan Emilia ensamt tryckte på sitt eget ansvar för miljöns framtid.

Tolvåringarna uttryckte ofta en mer negativ syn på framtiden jämfört med nioåringarna. Återkommande är att tolvåringarna tror att miljön kommer bli sämre och att de har låg tilltro till beteendeförändringar hos människor. En del i detta kan vara att de äldre barnens skolundervisning har haft mer fokus kring miljöproblem medan undervisning för de yngre fokuserat på att skapa engagemang och väcka intresse. I intervju 5, 6 och 9 beskriver barnen att situationen med avgaser kommer bli värre och påverka miljön negativt. I intervju 7 uttrycker Natalie, 12 år, en dystopisk framtidsbild och ger utlopp för en känsla av inte kunna påverka:

“Det känns ändå som att alla träd kommer vara borta... och att liksom luften kommer vara dålig. /.../ Det är typ det som är min bild av framtiden. Det känns inte så bra. Ja, jag vill ju göra nånting men jag vet liksom inte vad jag ska göra.”

Hos tolvåringarna uttrycker flickorna i större utsträckning en oro inför framtiden än pojkarna. Denna oro yttrar sig hos 5 utav 7 flickor i tolvårsgruppen, i de båda intervjuerna med enbart flickor och i en intervju med pojke och flicka. Hos pojkarna i tolvårsgruppen togs ingen oro för framtiden upp däremot kunde de först beskriva att miljö kan bli sämre men förbättras med ny teknik i form av elbilar.

4.5.1 Diskussion

Barn i 10-12 års ålder kan enligt Collado et al. (2015B) känna större hopplöshet inför framtiden än barn i 6-10 års ålder på grund av känslan att inte kunna påverka. De äldre barnen som fått mer information om miljöfrågans komplexitet kan uppfatta miljöfrågor som abstrakta och överväldigande. Detta kan enligt Ojala (2010) resultera i oro och klimatångest eller copingstrategier som innebär att man undviker eller förnekar problemet. Enligt författaren är oro och ångest vanligare hos flickor medan pojkar oftare undviker att tänka på miljöproblem. I vårt resultat kan vi se att de äldre barnen har en mer negativ syn på framtiden än de yngre. Vad detta beror på är svårt att säga. De yngre barnen

uttrycker en mer romantisk bild av naturen färgad av deras kontakt med naturen genom lek. De äldre barnen ser naturen på ett annat sätt och kopplar snabbare ihop miljö och miljöproblem. Det kan bero på att de fått mer utbildning om miljöproblem i skolan samtidigt som naturen inte är en lika stor del av deras undervisning och fritid.

Evans et al. (2007) beskriver att barn runt 8 års ålder kan ha svårt att förstå hur miljöproblem ska hanteras och har svårt att dra kopplingar mellan miljöproblem och mänskligt beteende. I vår studie uttryckte Emilia, 9 år, en förståelse för hennes egen roll för miljön och framtiden. Detta var dock ett individuellt undantag och inget som vi såg som representativt för hennes åldersgrupp. Hennes tankar visar en mognad som enligt Evans et al. (2007) menar först kommer runt 11 års ålder när konsekvenstänkandet utvecklats ytterligare. Detta visar att andra individuella variationer än ålder påverkar barnen.

Klimatförändringar är ett stort och abstrakt problem för barnen vilket enligt Collado et al. (2015A) gör att barnen kan känna sig maktlösa. Samtidigt har de yngre barnen haft flera projekt i skolan där man främjar miljövänligt beteende och tittar på vad man kan göra för att hjälpa miljön. Det kan skapa ett större engagemang samt en känsla av att kunna påverka. Känslan av att se miljöproblem men inte kunna påverka uttrycktes främst av tjejerna i tolvårsgruppen. Där kan vi se samband med både Collado's et al. (2015A) koppling till ålder och känsla av att inte kunna påverka samt Ojala's (2010) resultat om att flickor känner större oro än pojkar. Här kan vi alltså se att både ålder och genus har en viss påverkan i vår tolkning av resultatet.

5. Slutsatser

I detta avsnitt summerar vi vad vi kommit fram och återkopplar till vårt syfte och våra forskningsfrågor. Vi belyser de huvudsakliga slutsatserna vi identifierat utifrån analysen och sätter dem i relation till tidigare studier. Syftet med denna studie var att undersöka barns miljömedvetenhet och förstå vilka bakomliggande faktorer som påverkar deras medvetenhet. Vi vill också komplettera forskningsområdet med en kvalitativ studie då vi upplever att de kvantitativa studier som utgör forskningsbakgrunden saknar ett djup. Vi kommer fokusera detta kapitel på barnens förhållningssätt till miljö och bakomliggande faktorer till deras miljömedvetenhet och miljöbeteende.

Denna studie visar att barnen förknippar begreppet miljö med naturen och deras förhållningssätt speglar främst rekreation, hälsa och miljöns funktion. En bakomliggande faktor som styr deras förhållningssätt handlar om deras relation och erfarenhet av naturen. Vår analys likt Cheng & Monroe (2012) och Collado & Corraliza (2015) understryker vikten av utomhusaktiviteter för att forma miljömedvetenhet hos barnen. Skolans undervisning är en annan påverkansfaktor gällande förståelse och miljömedvetenhet hos barnen som tydliggörs i vår studie. Både de äldre och de yngre barnens syn på miljö och miljöproblem var präglade av skolans undervisning. De äldre visade en större förståelse för globala miljöproblem även om stora variationer i kunskapsnivå fanns inom åldersgruppen. Då de fått mer undervisning än de yngre barnen hade de generellt en större förståelse för globala miljöproblem. De yngre barnen var också präglade av skolans pedagogik, främst genom att koppla miljöproblem till att djur far illa, vilket används som arbetssätt i skolan för att få barnen engagerade. Skolans betydelse synliggörs även i studier av Ertürk-Kara et al. (2015) och Coertjens et al. (2010) då de belyser att större förståelse av miljöproblem ger en ökad miljömedvetenhet hos barn.

Skolan är dock bara en av påverkansfaktorerna som influerar barnen. Den största påverkan som vi identifierat kommer från barnens föräldrar, framförallt vad gäller barnens pro-ekologiska beteende. Föräldrarnas värderingar och beteende avspeglas hos barnen som ofta nämner föräldrarna som orsak till varför de agerar på ett visst sätt gentemot miljön, något som beskrivs av barn i båda åldersgrupperna. Beteenden som barnen tar upp är bland annat källsortering och cykling där deras beteende influeras av föräldrarna. Vårt resultat motsäger Matthies et al. (2012) som menar att föräldrars sopsorterings-beteende inte behöver ha en påverkan på barnen. Angående vad som påverkar barn till att utveckla pro-ekologiska beteenden och miljömedvetenhet kommer vi fram till liknande resultat som Cheng & Monroe (2012); att barnens närhet till och erfarenhet av natur påverkar deras synsätt, att familjens värderingar påverkar barnen och att förståelse för miljön gör barnen mer miljömedvetna.

Vi kan i vår analys se skillnader mellan åldrarna, dock är det komplext att se vad som beror på ålder respektive andra påverkansfaktorer. Kunskapsnivån varierar i båda åldersgrupperna, det man kan se mer generellt är att de yngre barnen hade en mer entusiastisk inställning till miljö och en mer positiv

tro om miljöns framtid än de äldre barnen. De äldre barnen fokuserar tydligare på miljöns funktion och har inte samma intresse för miljön som de yngre. Den skillnad som vi ser som mest beroende av ålder är hur barnen tar till sig information och engagerar sig. Vår analys går att relatera till Liefländer & Bogner (2014) vars resultat visade att barn i åldrarna 9-10 år hade en mer positiv attityd till miljö än barn i åldrarna 11-13 år och att de yngre därmed var lättare att påverka till en ökad miljömedvetenhet. Vi kan dock inte se någon generell skillnad mellan åldrarna vad gäller miljömedvetenhet då tidigare nämnda faktorer som föräldrapåverkan och kontakt med naturen har större inverkan än ålder.

Analysen visar att genus kan ha en viss betydelse, dock inte i samma utsträckning som ålder eller vad som beskrivits i tidigare studier. Genusskillnader visade sig först när vi diskuterade lösningar på miljöproblem och oro för framtiden. Vi ser därmed inte att genus har någon större påverkan på barnen i dessa åldersgrupper, något som också uttrycktes av lärarna. Det skiljer sig från Ojala (2010) där författaren menar att genusskillnader ses genomgående i barnens miljöengagemang och pro-ekologiska beteende. Till exempel ser hon att flickor har ett tydligare pro-ekologiskt beteende än pojkar och att de i större utsträckning försöker påverka föräldrarna till ett miljövänligt beteende. Detta är inte en skillnad som vi kunnat identifiera i vårt material. En orsak till skillnaden mellan vår studie och Ojala (2010) kan vara att författaren likt merparten av tidigare forskning baserat sin studie på kvantitativa enkäter, vilket gör att våra resultat inte blir helt jämförbara. Detta eftersom vårt urval ser helt olika ut och vår studie blir mer påverkad av individuella skillnader mellan barnen istället för att se större strukturer och trender i ett större urval som de kvantitativa studierna gör. Vår analys av hur genus påverkar miljömedvetenhet hade eventuellt sett annorlunda ut med ett större urval och helt strukturerade frågeformulär. Våra dynamiska intervjuer gav oss istället möjligheten att observera påverkansfaktorer till barnens uppfattningar som exempelvis vad som influerar deras kunskap och miljömedvetenhet.

Sammanfattningsvis visar vår studie att det finns ålders- och genusskillnader hos barnen men också betydelsen av andra påverkansfaktorer. Vi kan se att barnens miljömedvetenhet påverkas av skolundervisningen, deras omgivning och vilket intresse som föreligger hos deras föräldrar. Avslutningsvis anser vi att forskningsområdet kan utvecklas med studier kring hur barnens miljömedvetenhet utvecklas över tid och vad de tar med sig in i vuxenlivet. Vi anser även att fler kvalitativa studier behövs för att komplettera forskningsområdet som har sin tyngd i kvantitativ metod.

6. Referenser

Ajzen, I. (2005) *Attitudes, Personality, and Behavior*. Open University Press; New York. 2 uppl.

Boeve-de Pauw, J. Jacobs, C. Karen, K. & Van Petegem, P. (2014) Gender differences in environmental values: An issue of measurement?. *Environment and Behavior*; 46(3):373-397.

Boeve-de Pauw, J & Van Petegem, P. (2013) A cross-cultural study of environmental values and their effect on the environmental behavior of children. *Environment and Behavior*; 45(5):551-583.

Bogner, F-X. & Wilhelm, M-G. (1996). Environmental perspectives of pupils: The development of an attitude and behaviour scale. *The Environmentalist*; 16:95–110.

Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber AB; Malmö. 2 uppl.

Cederborg, A-C. (2010) *Att intervjua barn - vägledning för socialsekreterare*. Institutionen för Barn och Ungdomsvetenskap; Stockholms Universitet.

Cederborg, A-C. Gumpert-Hellner, C. & Abbad-Larsson, G. (2009) *Att intervjua barn med intellektuella och neuropsykiska funktionshinder*. Studentlitteratur AB; Lund.

Cheng,C-H. & Monroe, M. (2012) Connection to nature: Children's affective attitude toward nature. *Environment and Behavior*; 44(1)31-49.

Coertjens, L. Boeve-de Pauw, J. De Maeyer, S. & Van Petegem, P. (2010) Do schools make a difference in their students' environmental attitudes and awareness? Evidence from PISA 2006. *International Journal of Science and Mathematics Education*; 8(3):497-522.

Collado, S, & Corraliza, J. (2015) Children's restorative experiences and self-reported environmental behaviors. *Environment and Behavior*; 47(1):38-56.

Collado, S. Corraliza, J. Staats, H. & Ruiz, M. (2015A) Effect of frequency and mode of contact with nature on children's self-reported ecological behaviors. *Journal of Environmental Psychology*; 41:65-73.

Collado, S. Evans, G. Corraliza, J & Sorrel, M. (2015B) The role played by age on children's pro-ecological behaviors: An exploratory analysis. *Journal of Environmental Psychology*; 44:85-94.

- Collado, S. Staats, H. & Corraliza J. (2013) Experiencing nature in children's summer camps: Affective, cognitive and behavioural consequences. *Journal of Environmental Psychology*; 33:37–44.
- Corral-Verdugo, V. Mireles-Acosta, J. Tapia-Fonllem C. & Fraijo-Sing, B. (2011) Happiness as correlate of sustainable behavior: A study of pro-ecological, frugal, equitable and altruistic actions that promote subjective wellbeing. *Human Ecology Review*; 18(2).
- Dalen, M. (2015) *Intervju som metod*. Gleerups utbildning AB; Malmö. 2 uppl.
- Doverborg, E. & Pramling-Samuelsson, I. (2000) *Att förstå barns tankar - Metodik för barnintervjuer*. Liber AB; Stockholm.
- Einarsson, C. & Hammar-Chiriac, A. (2002) *Gruppobservationer- Teori och praktik*. Studentlitteratur AB; Lund.
- Eliasson, A. (2013) *Kvantitativ metod från början*. Studentlitteratur AB; Lund
- Ertürk-Kara, G. Aydos, E-H. & Aydin, Ö. (2015) Changing preschool children's attitudes into behavior towards selected environmental issues: An action research Study. *International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology*; 3(1):46-63.
- Evans, G. Brauchle, G. Haq, A. Stecker, R. Wong, K. & Shapiro, E. (2007) Young children's environmental attitudes and behaviors. *Environment and Behavior*; 39(5):635-658.
- Fielding, K-S. & Hornsey, M-J. (2016) A social identity analysis of climate change and environmental attitudes and behaviors: Insights and opportunities. *Frontiers in Psychology*; 1-12.
- Gifford, R. & Nilsson, A. (2014). Personal and social factors that influence pro-environmental concern and behaviour: A review. *International Journal of Psychology*; 3:141-157.
- Grønhøj, A. & Thøgersen, J. (2009) Like father, like son? Intergenerational transmission of values, attitudes, and behaviours in the environmental domain. *Journal of Environmental Psychology*; 29:414-421.
- Havnesköld, L. & Risholm-Mothander, R. (2009) *Utvecklingspsykologi*. Liber AB; Malmö.
- Jagers, S. Martinsson, J. & Nilsson, A. (2009) *Kan vi påverka folks miljöattityder genom information? En analys av radiosatsningen "Klimatfeber"*. Rapport till Expertgruppen för miljöstudier 2009:4. Regeringskansliet; Finansdepartementet.

- Johnson, B. & Manoli, C. (2011) The 2-MEV Scale in the United States: A measure of children's environmental attitudes based on the theory of ecological attitude. *Journal of Environmental Education*; 42(2):84-97.
- Justesen, L. & Mik-Meyer, N. (2011) *Kvalitativa metoder – Från vetenskapsteori till praktik*. Studentlitteratur AB; Lund.
- Kaiser, F. Brügger, A. Hartig, T. Bogner, F. & Gutscher, H. (2014) Appreciation of nature and appreciation of environmental protection: How stable are these attitudes and which comes first?'. *European Review of Applied Psychology*; 64(6):269-277.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur AB; Lund.
- Lantz, A. (2013) *Intervjumetodik*. Studentlitteratur AB; Lund. 3 uppl.
- Larson, L. Green, G. & Castleberry, S. (2011) Construction and validation of an instrument to measure environmental orientations in a diverse group of children. *Environment and Behavior*; 43(1):72-89.
- Liefländer, A. & Bogner, F. (2014) The Effects of children's age and sex on acquiring pro-environmental attitudes through environmental education. *Journal of Environmental Education*; 45(2):105-117.
- Loughland, T. Reid, A. & Petocz, P. (2002) Young people's conceptions of environment: A phenomenographic analysis. *Environmental Education Research*; 8(2):187-197.
- Manoli, C. Johnson, B. Hadjichambis, A. Hadjichambi, D. Georgiou, Y. & Ioannou, H. (2014) Evaluating the impact of the Earthkeepers Earth education program on children's ecological understandings, values and attitudes, and behaviour in Cyprus. *Studies in Educational Evaluation*; 41:29-37.
- Matthies, E. Selge, S. & Klöckner, C-A. (2012) The role of parental behaviour for the development of behaviour specific environmental norms – The example of recycling and re-use behavior. *Journal of Environmental Psychology*; 32(3):277–284.
- Muhammad-Mehedi, M. Abul Quasem, A. Ha, J. Ferdous, A. Siti-Rohani, Y. Rulia, A. & Hasanul, B. (2016) Climate change issue and theory of planned behaviour: relationship by empirical evidence. *Journal of Cleaner Production*; 113:613-623.
- Ojala, M. (2010) *Barns känslor och tankar om klimatproblematiken*. Energimyndighetens rapportserie ER 2010:31. Energimyndigheten: Eskilstuna.

Øvreeide, H. (2001) *Samtal med barn – metodiska samtal med barn i svåra livssituationer*. Studentlitteratur AB; Lund. 2 uppl.

Patel, R. & Davidson, B. (2003) *Forskningsmetodikens grunder - Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Studentlitteratur AB; Lund.

Sandell, K. Öhman, J. & Östman, L. (2003) *Miljödidaktik – Naturen, skolan och demokratin*. Studentlitteratur AB; Lund.

Schneller, A-J. Johnson, B. & Bogner, F-X. (2015) Measuring children's environmental attitudes and values in northwest Mexico: Validating a modified version of measures to test the model of ecological values (2-MEV). *Environmental Education Research*; 21(1):61-75.

Stern, P-C. (2000) Toward a coherent theory of environmentally significant behavior. *Journal of Social Issues*; 56(3):407–424.

Von Borgstede, C. Andersson, M. & Johnsson, F. (2013) Public attitudes to climate change and carbon mitigation - Implications for energy-associated behaviors. *Energy Policy*; 57:182-193

7. Bilaga 1 Intervjuguide för barn

1. Vi presenterar oss för barnen och beskriver att vi nu kommer genomföra en intervju. Vi berättar att det inte finns något rätt eller fel svar och ber dem beskriva vad de tänker. Vi berättar för dem att vi är intresserade av att höra deras tankar om miljön.
2. Inledningsfrågor. Berätta vad ni brukar göra på fritiden. Vad är roligast och varför?
3. Intervjufrågor
  - Vad tänker ni när ni hör ordet miljö? Något mer?(Vi sammanfattar för barnen vad de kommit fram till och de får kommentera)
  - Vad är miljö för er? (Vad innebär ordet miljö?; Vad har ni för koppling till miljö?; Hur påverkar det er?)
  - Brukar ni prata om miljön hemma eller med kompisar? På vilket sätt? Varför?
  - Vad tycker ni är de största hoten mot miljön? Varför?
  - Finns det miljöproblem i Sverige? (vad finns det för risker mot miljön)
  - Märker ni av några miljöproblem idag?
  - Tror ni att ni kommer märker miljöproblem när ni bli äldre? Varför?
  - Tror ni att det blir värre eller bättre med tiden? Varför?
  - Vad känner ni till som är miljövänligt? Eller bra för miljön?
  - Vad är det som påverkar miljön? På vilket sätt? Nått mer än något annat?
  - Tror ni att vi människor påverkar miljön? Hur?
  - Påverkar ni miljön? Hur? På vilket sätt?
  - Vad tycker ni om att slänga skräp i naturen? Varför tycker ni så?
  - Vad gör ni om ni ser skräp som ligger i naturen? Varför?
  - Kan man göra något för att hjälpa miljön? Hur? På vilket sätt?
  - Har ni någon gång gjort något för att hjälpa miljön? Varför? Hur?
  - Hur tror ni att miljön kommer se ut i framtiden? Varför? Kan vi göra något för att påverka miljön?
4. Kompletterande frågorna kommer vara beroende av hur intervjun har gått. Dessa kommer att formuleras under tiden som intervjun genomförs.
5. Barnen tackas för medverkan och vi kommer fråga barnen om de undrar över något.
6. Vi ger information om att intervjun kommer användas i en studie om barns uppfattning om miljön. Vi ger också en kort sammanfattning om vad som sagt under intervjun och barnen ges möjlighet att säga till om något inte stämmer. I detta skede får barnen möjlighet att lyssna på inspelningen av intervjun.
7. Vi avslutar intervjun med att fråga barnen vad de ska göra härnäst.

8. Bilaga 2 Intervjuguide för lärare

Vi kommer börja med att introducera oss själva och beskriva att vi är intresserade av att förstå barnens attityder och beteenden till miljön. Vi kommer lyfta vikten av lärarens uppfattning om barnens tankar och funderingar kring miljön.

Vi kommer börja intervjun med att ställa generella frågor.

- Hur arbetar ni med miljö i skolan?
- Har ni haft några projekt som relaterar till miljö? Vilka? Är de återkommande eller har de körts vid enstaka tillfällen? Vad har syftet varit med projektet? (På vilket sätt?. Samhällsvetenskapligt eller naturvetenskapligt relaterat)
- Om ni har haft projekt, hur har barnen reagerat och hanterat dessa moment? (Positiva, negativa, oroliga, frågande, nyfikna, intresserade, ointresserade)

Fortsättningsvis kommer vi leda in intervjun på barnens attityder och beteenden.

- Uppfattar du att barnen i din klass är miljömedvetna? (Tänker på miljö, bryr sig om miljön) På vilket sätt visar det sig?
- I vilka **situationer** kan barnens miljöuppfattningar visa sig? (positiva eller negativa reaktioner) Ge exempel. Någon viss händelse som inträffat. Friluftsdagar, lektioner, raster.
- Om ni diskuterar miljöfrågor, vad lyfter barnen upp som är viktigt för dem? Vad ger de för tankar? (Positiva, negativa, oroliga, frågande, nyfikna, intresserade, ointresserade)
- Påverkar barnen varandra eller lärare att göra miljömedvetna val? PÅ vilket sätt visar sig detta? (Exempelvis påpeka att slänga skräp eller släcka lampan)
- Funderar barnen över vad som är miljövänligt eller inte? Diskuterar de detta med varandra eller lärare?
- Uppfattar du att barnen är medvetna om miljöproblem? Vilken typ av miljöproblem? Lokalt/globalt. Individier/samhällen. Ge exempel.
- Varifrån uppfattar du att barnen får influenser? ex. teveprogram, föräldrar, skolan
- Hur uppfattar du barnens reaktioner på miljöproblem? Oroliga, intresserade, positiva
- Gör barnen något själva som visar på miljömedvetenhet? Exempelvis slänga skräp eller släcka lampan. Ge exempel.
- Berättar barnen att de gör något i hemmet som tyder på miljömedvetenhet? Som exempelvis källsortering, panta burkar m.m.
- Berättar barnen att de gör saker hemma som inte är bra för miljön? Exempelvis inte stänga av tv:n, slänga mat, konsumera.

I slutet av intervjun kommer vi leda in respondenten på ålder och genus som två aspekter.

- Uppfattar du att ålder har någon betydelse när det kommer till barns attityder och beteenden mot miljön? På vilket sätt? Utvecklas barnens tankar under grundskolan?

- Uppfattar du att genus har någon betydelse när det kommer till barns attityder och beteenden mot miljön? På vilket sätt?

Avslutningsvis kommer vi fråga

- Kan du se någon skillnad över tid när det kommer till barns attityder och beteenden mot miljön? För 5 år sen, 10 år sen.
- Något annat du som lärare vill skicka med oss som kan hjälps oss i vår förståelse av barnens attityder och beteenden när det gäller miljö?

Efter vi har genomfört intervjun kommer vi att tacka för medverkan och fråga läraren om denne har några frågor eller om det är något som behöver förtydligas.

9. Bilaga 3 Utskick till föräldrar

Hej!

Vi, Linnéa och Andreas, är två studenter som läser sista terminen på miljövetarutbildningen på Linköpings universitet. Vi skriver ett examensarbete med inriktning på barns medvetenhet och beteenden kring miljön. Vi skulle gärna vilja intervjua era barn till en undersökning i vårt examensarbete. Syftet med intervjuerna är att få reda på barns tankar till miljö men även deras förmåga att kunna påverka miljön. Intervjuerna kommer att pågå i ungefär 20 min och spelas in på band. Allt material kommer att avidentifieras, eftersom det inte är varje enskild individs åsikter/kunskaper, utan gruppen barn som är av intresse. Barnen kommer alltså att vara anonyma.

Om ni inte vill att era barn ska medverka så respekterar vi det.

/Linnéa Andersson och Andreas Kronman

Jag godkänner att mitt barn:.....medverkar vid intervjuer enligt ovan.

Namn

Ort

Datum
